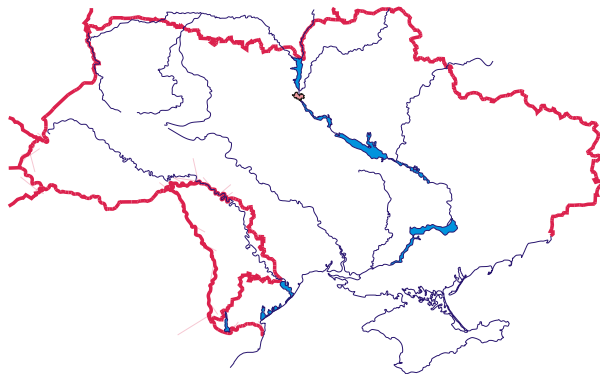

Географія

Відного краю

ЗГУРІВСЬКИЙ РАЙОН
адміністративна карта

**ВІДДІЛ ОСВІТИ ЗГУРІВСЬКОЇ
РАЙОННОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

РАЙОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ

МАКАРЕВИЧ О.А.

**ГЕОГРАФІЯ
РІДНОГО КРАЮ
ЗГУРІВЩИНА**

Посібник для учнів

ЗМІСТ

§ 1. Що вивчає географія	4
§ 2. Природні тіла, речовини	5
§ 3. Природні процеси	6
§ 4. Сторони горизонту	7
§ 5. Географічне положення нашої місцевості	9
§ 6. Історія нашого краю. Твій родовід	9
§ 7. Джерела географічних знань	11
§ 8. Основні форми рельєфу	11
§ 9. Гірські породи та мінерали	13
§ 10. Корисні копалини	15
§ 11. Вивітрювання	16
§ 12. Рельєф, гірські породи і корисні копалини нашого краю. Природоохоронні заходи	18
§ 13. Екскурсія. Форми поверхні, гірські породи своєї місцевості	19
§ 14. Погода	19
§ 15. Спостереження за погодою	20
§ 16. Прогноз погоди. Стихійні явища	21
§ 17. Вода. Властивості води	22
§ 18. Різноманітність вод нашого краю. Річки, ставки	24
§ 19. Болота. Підземні води. Охорона водних багатств	25
§ 20. Ґрунти, їх значення	26
§ 21. Рослинний світ	27
§ 22. Тваринний світ	29
§ 23. Охорона рослинного і тваринного світу, ґрунтів	30
§ 24. Населення. Кількість і склад населення	31
§ 25. Вони звеличують наш край	32
§ 26. Народні звичаї та календарні обряди	32
§ 27. Заняття населення. Освіта. Медицина.	33
§ 28. Характеристика обласного та районного центру	34
§ 29. Сільське господарство	35
§ 30. Промисловість	36
§ 31. Транспорт. Зв'язок	37
§ 32. Ознайомлення з місцевим підприємством	38
Додатки	39

Карти для вивчення курсу "Рідний край"

- Україна
- Київська область
- Київська область. Промисловість
- Згурівський район. Адміністративна карта
- Згурівський район. Рельєф і корисні копалини
- Згурівський район. Внутрішні води
- Згурівський район. Рослинний світ
- Згурівський район. Карта ґрунтів
- Згурівський район. Промисловість
- Згурівський район. Заклади освіти

§ 1. Що вивчає географія

У молодших класах ви вже вивчали природознавство, де знайомились із тілами живої і неживої природи. Із п'ятого класу починається вивчення нового предмету- географії, який теж знайомитиме вас із природою. Слово географія (*γεωγραφία*) грецького походження і в перекладі означає землепис. Отже, **географія**- це система наук про природу Землі, населення та його діяльність.

Наша планета, хоч вона і не найбільша в Сонячній системі, має величезні розміри. Так, якби була можливість утворити "живий ланцюжок" вздовж екватора, то потрібно було б усе населення України, щоб, взявшись за руки, вони могли оперезати Землю. І на цьому просторі течуть грандіозні річки й простягаються на тисячі кілометрів безводні пустелі, височать багатокілометрові гори і розкинулись гігантські рівнинні простори, лютує майже космічний холод і нещадно смалить Сонце, проживають мільйони видів рослин і тварин. Вивчити таку багату природу планети за рік чи два неможливо. Тому географія поділяється на окремі курси, де будуть вивчатись окремі елементи різноманітної природи Землі.

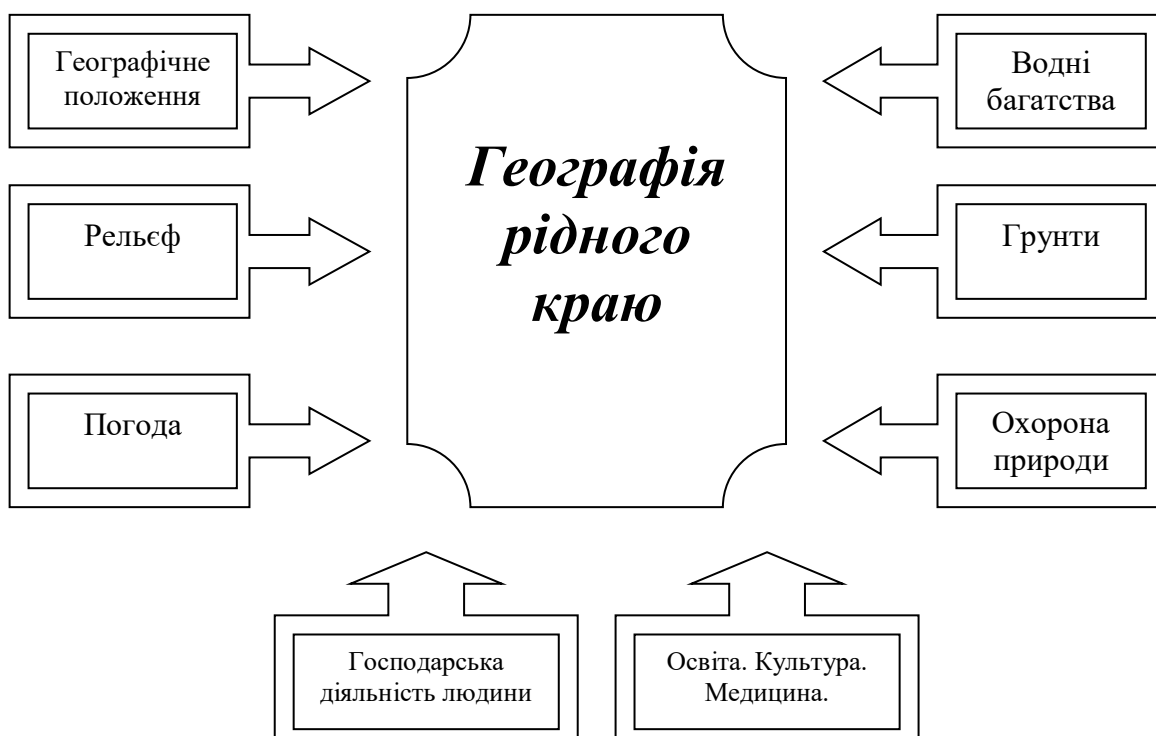
У шостому класі ви будете вивчати **загальну географію**, де ознайомитесь із будовою та походженням нашої планети Земля, вивчите оболонки нашої планети- повітряну (атмосферу), водну (гідросферу), кам'яну (літосферу) та оболонку, населену організмами (біосферу).

У сьомому класі в курсі **географії материків та океанів** вивчають закономірності поширення природних явищ і процесів, рослин і тварин на материках і в океанах.

Протягом восьмого класу, вивчаючи **фізичну географію України**, ви познайомитесь із природою нашої Батьківщини. У дев'ятому класі продовжують вивчати Україну, її населення та господарство. Це географічний курс **економічної та соціальної географії України**.

А сьогодні починається вивчення курсу **географії рідного краю**, який познайомить вас із природою Згурівщини, населенням та його господарською діяльністю.

Структура курсу "Географія рідного краю"

Розв'яжіть кросворд до §1 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1.З							
2.Е							
3.М							
4.Л							
5.Я							

1. Райцентр у Київській області.
2. Уявна лінія, над якою Сонце стоїть у зеніті в день рівнодення.
3. Столиця однієї із сусідніх країн.
4. Обласний центр на Україні.
5. Рослина нашого краю.

- ▲ ?
1. Що вивчає географія?
 2. Що вивчає географія рідного краю?
 3. Розподіліть географічні курси на дві групи за предметом їх вивчення.

Географія

§ 2. Природні тіла, речовини

Де б ви не знаходились- чи в лісі, чи на полі, чи на березі річки, чи в кімнаті, вас завжди оточуєть безліч природних тіл. З курсу природознавства ви вже знаєте, на які групи їх поділяють та які властивості вони мають. До **тіл живої природи** належать чотири великі групи організмів- царства: тварини, рослини, гриби, дроб'янки. Величезна їх різноманітність! І гіганти- слони, і мікроскопічні невидимі бактерії, і водні кити та риби, і літаючі птахи, і невідомі гриби, і завжди зелені сосни, і листопадні берези. Всі вони живляться, дають потомство, помирають.

Тіла неживої природи- вода, повітря, гірські породи, які утворюють оболонки нашої планети- водну (гідросферу), повітряну (атмосферу), кам'яну (літосферу).

Всі природні тіла складаються з різних частинок. Ці складові частинки називаються **речовинами**.

Всі речовини можуть перебувати в різних **агрегатних станах**. Коли ми воду (в якому вона стані?) закип'ятимо, то побачимо, що вона перетворилася в *газоподібну* пару. Якщо ж ми поставимо склянку з водою (*рідина*) у морозильну камеру, то вода замерзне, стане *твердою*. Отже, природні тіла можуть перебувати в одному із трьох агрегатних станів: твердому, рідкому, газоподібному.

Самостійно заповніть у зошиті таблицю 1:

Таблиця 1

тверді речовини	рідкі речовини	газоподібні речовини

Розв'яжіть кросворд до §2 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

		1	П			
		2	Р			
	3		И			
4			Р			
5			О			
	6		Д			
		7	А			

- Один із станів води.
- Царство організмів.
- Один із станів води.
- Царство організмів.
- Білий гриб.
- Рідина.
- Риба водойм нашого краю.

- Які є групи тіл живої природи?
- Назвіть природні тіла, які складаються з речовин, що перебувають у різних агрегатних станах.
- Проведіть дослід по заморожуванню води і поясніть, які агрегатні стани води ви побачили.

Природні тіла
Речовини

§ 3. Природні процеси

Подивіться навкруги- яка чудова природа у вересні. Такою вона є лише у цей період. Ще місяць тому, коли тривали канікули, природа була дещо іншою, по- своєму чарівною. А що буде через місяць, у жовтні? взимку?

Отже, вигляд, склад, стан природних тіл протягом певного часу зазнають змін. Різноманітні зміни стану та складу природних тіл називаються **природними процесами**. Вони відбуваються як із тілами живої, так і неживої природи (наведіть свої приклади).

Певні спостереження за змінами в неживій природі ви можете проводити і самі. Для цього необхідно вести календар погоди. Спостереження проводяться за такими показниками: температура повітря, сила і напрям вітру, види опадів, хмарність, інші елементи погоди (туман, роса, гроза, веселка).

Таблиця 2

Календар погоди за осінь 200__ року.

Населений пункт

Дата	Температура			Хмарність			Види опадів			Напрямок вітру			Інші явища		
	вересень	жовтень	листопад	вересень	жовтень	листопад	вересень	жовтень	листопад	вересень	жовтень	листопад	вересень	жовтень	листопад
1															
2															
3															
...															
31															

Умовні знаки для запису метеорологічних явищ

<p style="text-align: center;">Напрямок вітру</p> <p>↓ - північний вітер</p> <p>↑ - південний вітер</p> <p>← - східний вітер</p> <p>→ - західний вітер</p> <p>↙ - північно- західний вітер</p> <p>↘ - північно – східний вітер</p> <p>↖ - південно- західний вітер</p> <p>↗ - південно – східний вітер</p>	<p style="text-align: center;">Хмарність</p> <p>○ - ясно</p> <p>◉ - напівясно</p> <p>● - похмуро</p>	<p style="text-align: center;">Опади та інші елементи</p> <p>∴ - дощ</p> <p>, - мряка</p> <p>❄ - сніг</p> <p>△ - град</p> <p>≡ - туман</p> <p>⊗ - гроза</p> <p>∩ - роса</p>
---	---	--

Розв'яжіть кросворд до §3 і у виділеному стовпчику отримаєте два слова, тісно пов'язані із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1.Г	Р						
2.Р	О						
3.О	С						
4.З	А						
5.А							

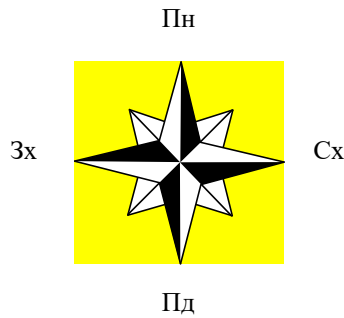
1. Звук після блискавки.
2. Річка в нашій області.
3. Пора року.
4. Поширена тварина наших країв.
5. Барометр.

- ▲ ? 1. Наведіть приклади природних процесів, які приводять до зміни тіл:
- а) живої природи;
 - б) неживої природи;
 - в) живої і неживої природи.

■ Природні процеси

§ 4. Сторони горизонту

Горизонт (від грец. δριζω – обмежую) – межа доступного для спостереження *відкритого* ландшафту. Видимий горизонт – лінія, по якій для спостерігача небо ніби зливається із поверхнею Землі. Горизонт можна побачити, коли вийти на відкриту місцевість, де немає висок будівель, дерев. Сторони горизонту розділяють на чотири основні: північ (скорочено позначають П н), південь (П д), захід (З х), схід (С х).

На схемах, картах північ завжди позначають угорі, південь- унизу, захід- ліворуч, схід- праворуч.

Сторони горизонту легко визначити, користуючись компасом, спеціальним магнітним приладом. Синій кінець вільної стрілки покаже на північ, а червоний- на південь. Інші сторони горизонту легко визначити самому.

Сторони горизонту можна приблизно визначити і за природними ознаками. Опівдні Сонце знаходиться на півдні, тому, якщо стати обличчям у напрямі своєї тіні і розвести руки в сторони, то спереду буде північ, позаду- південь, зліва- захід, справа- схід.

У хмарну погоду можна скористатись іншими способами. Мурашники вкажуть вам сторони горизонту: вони переважно знаходяться з південного боку дерева, а їх південний бік пологіший за північний.

Дерева теж можуть вам допомогти:

- більш укритий мохом північний бік стовбура;
- на поодиноких деревах гілки з півдня густіші і довші;
- на пеньку річні кільця ширші переважно із південної сторони.

Але щоб точніше і впевненіше визначити сторони горизонту, краще скористатись кількома ознаками одночасно.

Розв'яжіть кросворд до §4 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1. З							
2. А							
3. Х							
4. І							
5. Д							

1. Райцентр у Київській області.
2. Північна полярна область.
3. Обласний центр на Україні.
4. Південна азіатська країна.
5. Велика ягода.

- ▲ ? 1. Як змінюватиметься горизонт із підняттям угору?
2. Які ти знаєш способи орієнтування за сторонами горизонту?

■ Горизонт
Сторони горизонту: північ, південь, захід, схід

§ 5. Географічне положення нашої місцевості

Ви ніколи не задумувалися, як листоноша приносить лист, написаний у будь-якому населеному пункті Землі, саме тому, кому цей лист адресовано? Це легко зробити, адже кожна людина живе за певною поштовою адресою. Наша адреса:

країна	-	Україна
область	-	Київська
район	-	Згурівський
селище, село	-	...
вулиця	-	...
будинок, квартира	-	...

Так само кожен географічний об'єкт (населений пункт, озеро, річка, ліс тощо) має свою адресу на поверхні Землі. Ця адреса- **географічне положення**. Для характеристики географічного положення необхідно вказати:

- на якому материку розташовується об'єкт;
- у якій частині материка;
- у якій країні та в якій її частині;
- поблизу яких морів, великих річок лежить;
- на якій рівнині, поблизу яких гір;
- із якими географічними об'єктами межує, якими оточений;
- розміри, протяжність із півночі на південь та із сходу на захід.

Наша Київська область розташована *на материку Євразія, у частині світу Європа*, близько біля її центру. Розміщена в *Україні*, в її *північній частині*. Через нашу область майже посередині протікає одна з найбільших *річок Європи* Дніпро. Область лежить у межах трьох великих *рівнин*: на Поліській та Придніпровській низовинах, на Придніпровській височині. На півночі *межує* з Білоруссю, на заході- із Житомирською, на південному заході- із Вінницькою, на півдні- із Черкаською, на сході- із Полтавською, на північному сході- із Чернігівською областями. *Площа* території області- 28,9 тисячі квадратних кілометрів. *Протяжність* із півночі на південь- 360 км, а із сходу на захід- 190 км.

Положення нашої області досить вигідне- вона розташована на межі двох природних зон (лісостепової та лісової), на рівнинній території, при злитті Дніпра, Десни, Прип'яті. Саме це вигідне положення сприяло виникненню і розвитку Києва, у минулому столиці Київської Русі, а тепер столиці України і обласного центру нашої області.

Площа нашого району 800 квадратних кілометрів, протяжність із півночі на південь 20-25 кілометрів та із заходу на схід до 40 кілометрів. Район розташований між 50°38' та 50°19' північної широти і між 31°27' та 32°06' східної довготи.

1. Охарактеризуй положення твого населеного пункту за картою району чи області.
2. На карту області нанеси свій населений пункт.

Географічне положення

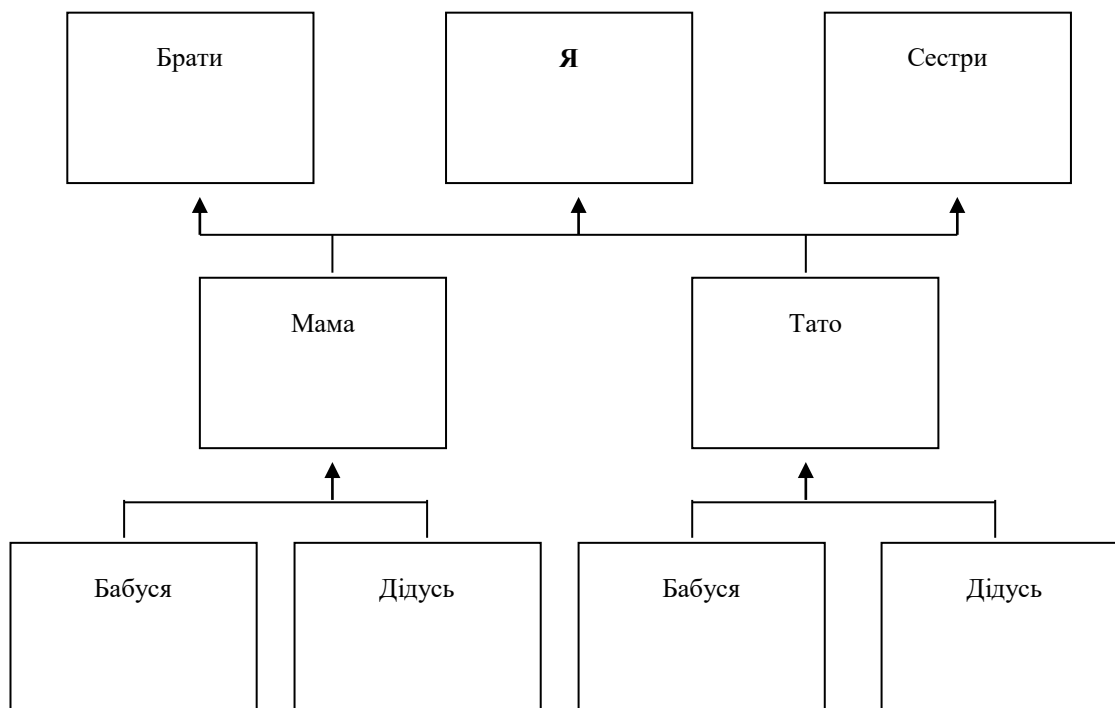
§ 6. Історія нашого краю. Твій родовід

Згурівський район протягом 1924- 1986 років перебував у складі 7 адміністративних районів. Із 1924 року, коли була ліквідована волосна система управління, по 1930 рік територія району була в складі Турівського району Прилуцької округи (нині Турівка- село Згурівського району). З 1930 по 1931 роки був утворений Згурівський район, який входив до Лубенського

округу. З 1931 року район був реорганізований і увійшов до складу Яготинського району Харківської області. У 1935 році Згурівський район знову був утворений у складі Харківської області. У 1937 році - нова зміна і район перейшов до складу Полтавської області. Із січня 1954 року район знову переходить у Київську область. У 1963 році район знову влився до складу Яготинського району Київської області. У зв'язку із аварією на Чорнобильській атомній станції для жителів, які відселялися із зони відчуження, на території сучасного Згурівського району було побудовано у семи населених пунктах понад 1400 будинків, переселено понад 6000 жителів. Із 1986 року район було відновлено у складі Київської області із частини Яготинського району (34 населені пункти, у тому числі 1 селище міського типу - Згурівка) та частини Баришівського району (7 населених пунктів). Такі зміни пояснюються тим, що Згурівський район розташований, на межі трьох областей (Чернігівської, Полтавської та Київської) на крайньому сході Київської області.

Матеріал про історію нашого краю ти можеш знайти в додатку 2.

Історію своєї родини дізнайся сам і заповни схему

Розв'яжіть кросворд до §6 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	Р			
2	О			
3	Д			
4	И			
	5	Н		
6	А			

1. Кілька синів у сім'ї.
2. Дитина.
3. Брат мами або тата.
4. Дитина.
5. Жіноче ім'я.
6. Член сім'ї.

▲ ? 1. На карті України чи області (району) з'єднай стрілками свій населений пункт із населеними пунктами, де народилися твої батьки (дідуся, бабусі).

§ 7. Джерела географічних знань

Учені вважають, що понад 70% усієї інформації, яку людина отримує протягом дня, географічного змісту. Навіть якщо мова йде про досягнення Японії в галузі техніки, чи відпочинок людей у горах Швейцарії, чи про роботу шахтарів на найглибшій шахті у Вінватерсранді, чи про робочу поїздку Президента України по країні- всюди ці події пов'язані із географією.

До найважливіших джерел географічних знань, з яких ви отримуєте інформацію про навколишній світ, належить книга. Різні книги можуть нести різну інформацію. Книги можна поділити на кілька груп: підручники, енциклопедії, словники, художні, науково- популярні, довідники, путівники, статистичні збірники *(наведіть приклади книг із кожної групи)*.

Багато знань ви можете отримати із газет, журналів. Це теж схожі на книги друковані видання, але вони виходять регулярно і називаються періодична преса *(які ти знаєш місцеві районні та обласні видання?)*.

Особливі друковані видання спеціального географічного змісту- атласи, карти, глобуси, схеми, плани. Для роботи з ними потрібні знання і уміння з географії. На останніх сторінках цієї книги вміщені карти Згурівського району, Київської області.

За останні роки надзвичайного поширення набули електронні засоби інформації: телебачення, радіо та комп'ютерна техніка, яка дає змогу через глобальну інформаційну систему Internet отримувати будь- яку інформацію з усіх куточків Землі.

Розв'яжіть кросворд до §7 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

		1	К						
		2	А						
3.			Р						
4.			Т						
		5	А						

1. Друковане видання.
2. Збірка географічних карт.
3. Періодичне друковане видання.
4. Професія.
5. Зошит для малювання.

▲ ? 1. Запишіть у зошиті назви книг про природу, які ви прочитали останнім часом.

■ Карти, атласи

§ 8. Основні форми рельєфу

Мал.1. Гори

Мал. 2. Рівнина

Багато хто із вас під час літніх канікул відпочивав у Криму чи Карпатах. Величні ліси і похмурі скелі, дзвінкі струмки і густі трави, зміна краєвидів з підняттям угору- все це незвично для нашого ока. Адже це- **гори**.

Ми живемо на **рівнині**, для якої характерні безкраї простори із заболоченими річковими долинами, плоска поверхня з невеликими горбами, ярами чи балками.

У цілому вся поверхня суходолу поділяється на гори і рівнини. Сукупність різноманітних за формою, розмірами, віком, походженням нерівностей земної поверхні називається **рельєфом**. На утворення форм рельєфу впливають різноманітні процеси, які можна поділити на дві групи: внутрішні сили Землі та зовнішні (космічні) сили. Внутрішні сили- це результат дії на поверхню Землі рухів мантийної речовини. Ці рухи спричиняють утворення гір, тріщин у земній корі тощо. Зовнішні сили породжуються Сонцем, яке надсилає на нашу планету величезну кількість енергії. Ця енергія перетворюється під час різноманітних процесів, у тому числі і вирівнює поверхню Землі. Таким чином у результаті тривалої взаємодії внутрішніх і зовнішніх сил формуються гори і рівнини.

Які ж відмінності цих форм рельєфу?

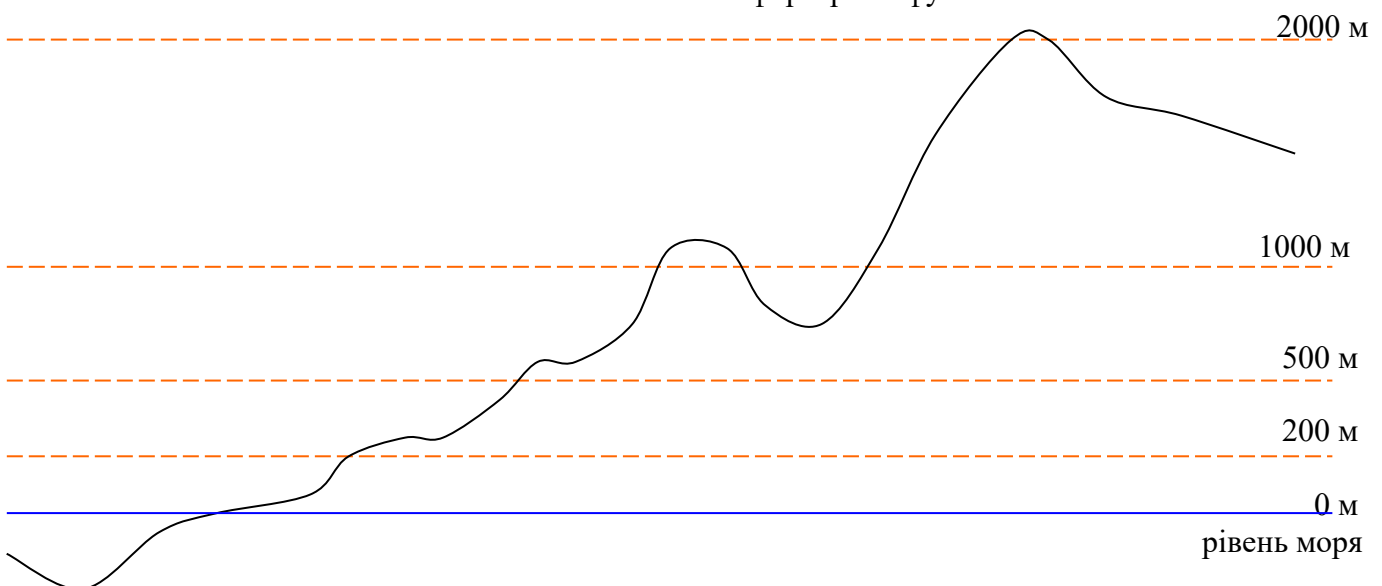
- Гори мають більш розчленовану поверхню, тут великі перепади висот від їх підніжжя до вершин (понад 200 м).
- Гори мають крутіші схили, часом прямовисні обриви сягають 1- 5 км. На рівнинах круті схили трапляються теж, але вони не перевищують кількох десятків метрів.
- Гори, як правило, вищі від рівнин і мають висоту понад 600 м.

Найвища гора України Говерла в Карпатах. Її висота 2061 м над рівнем моря. Такі гори, які мають висоту понад 2000 м, належать до *високих*.

У Криму найвища вершина Роман- Кош має висоту 1545 м. Гори висотою від 1000 до 2000 м- *середні*. Трапляються гірські хребти і нижчі 1000 м. Вони належать до *низьких* гір.

Наш край лежить на лівому березі Дніпра, на Придніпровській *низовині*. Вона називається низовиною тому, що її поверхня лежить над рівнем моря не вище 200 м. Якщо поверхня піднімається вище (від 200 до 500 м), то її називають *височиною*, наприклад, Придніпровська височина на правому березі Дніпра. Вище 500 м піднімаються рівнини- *плато*.

Схема основних форм рельєфу

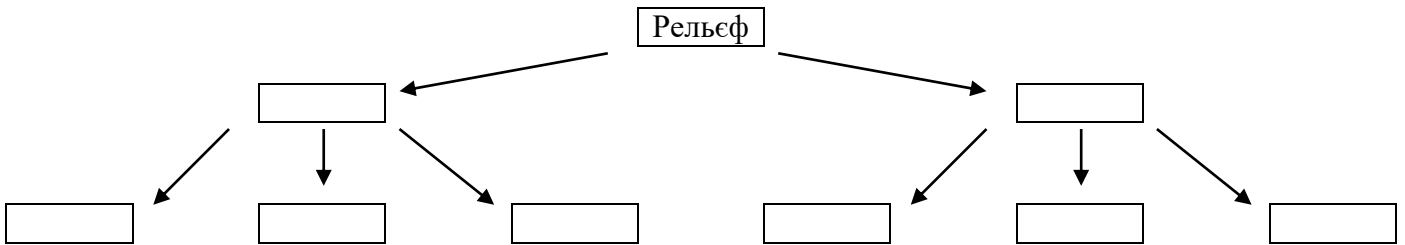

Розв'яжіть кросворд до §8 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	К				
2	А				
3	Р				
4	П				
5	А				
6	Т				
7	И				

1. Гори на Україні.
2. Найвищі гори в Європі.
3. Гірський хребет у Болгарії.
4. Гори в Азії.
5. Гори на півночі Африки.
6. Нагір'я в Азії.
7. Гори на Балканському півострові.

- ▲ ?
1. Які найвищі гори ти знаєш?
 2. Що називають горами? рівнинами?
 3. Заповни схему:

■ Рельєф. Гори. Рівнини

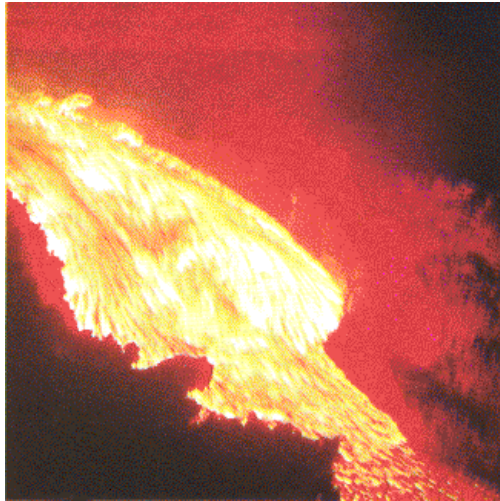
§ 9. Гірські породи та мінерали

Наша Земля- величезне небесне тіло- куля, діаметр якої 12500 км. При цьому 12400 км внутрішньої товщі кулі- це розжарені розплавлені речовини. Вони утворюють центральне ядро і оточуючу його мантію. На поверхні Землі знаходиться сорокакілометрова оболонка (у середньому 10- 80 км), яка складається з охолоджених речовин. Вони кристалізувалися і утворили тверду земну кору. Тверді речовини земної кори- гірські породи.

Уважно роздивіться зразок гірської породи граніту. У ньому можна помітити зерна- кристали трьох речовин: сірі або рожеві- польового шпату; чорні та блискучі- слюди; білі- кварцу. Ці речовини, однорідні за походженням та властивостями, називаються **мінералами**.

Природні пухккі чи щільні тіла, які складаються з одного або кількох мінералів- **гірські породи**. За умовами утворення (при якій температурі утворюються, при якому тиску, на якій глибині у надрах Землі, яким способом) гірські породи поділяються на три групи.

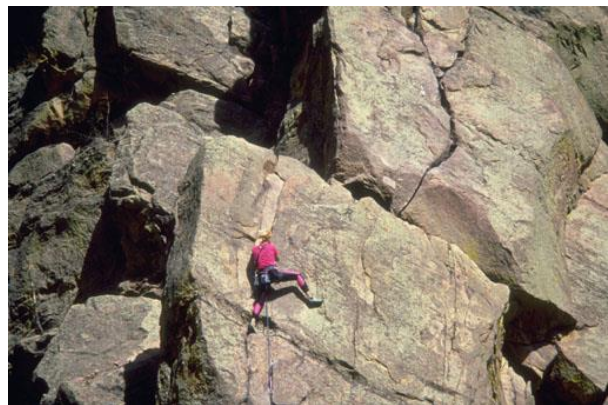
Магматичні (грецьке **μαγμα**– густа мазь) гірські породи утворюються у результаті охолодження і затвердіння магматичних речовин у товщі земної кори або на поверхні Землі.

За глибиною утворення ці породи поділяють на глибинні та виливні. У товщі земної кори утворюється вже відомий вам граніт; при виливі магми на поверхню утворюється поширена порода базальт. У нашій області магматичні гірські породи часто зустрічаються прямо на поверхні у південно- західній частині, особливо багато гранітів у долині річки Рось. Всі магматичні породи щільні, важкі; більшість їх, враховуючи ці властивості, використовуються як будівельний матеріал.

Мал. 4. Пісок- осадова уламкова порода

Мал. 5. Магматичні гірські породи

Осадові гірські породи утворюються на поверхні Землі із інших порід при їх руйнуванні (уламкові), відкладанні та нагромадженні решток організмів (органічні) або при кристалізації з розчинів (хімічні). Осадкові породи вкривають понад 80% поверхні України і 100% поверхні нашого краю. Осадкові породи в більшості пухкі (не щільні), не важкі, крихкі, можуть бути рідкими (нафта) або газоподібними (природний газ). У нашій місцевості переважають піски, глини, суглинки, є торф. В області є мергелі, вапняки, крейда та багато інших видів осадкових порід. Крім того, що їх використовують як корисні копалини, осадкові породи відіграють важливу роль при утворенні ґрунту.

Метаморфічні (грецьке **μεταμορφωσις** – перетворення) гірські породи утворюються із інших гірських порід при їх перетворенні на великих глибинах (5- 25 км) під дією великої температури (300°- 900°) і тиску вище розташованих порід. Із відомого вапняку при цих умовах утворюється мармур. До відомих вам метаморфічних порід належать графіт, алмаз, сланці.

Розв'яжіть кросворд до §9 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	Г				
2	Р				
3	А				
4	Н				
5	І				
6	Т				

1. Осадова порода нашого краю.
2. Дорогоцінний камінь.
3. Метаморфічна гірська порода.
4. Горюча гірська порода.
5. Річка в Україні, на якій добувають титанові руди.
6. Метал, який добувають на Україні.

- ▲ ? 1. Які гірські породи складаються із одного мінерала? із кількох?
 2. Як перетворюються гірські породи одна в одну?
 3. Які властивості мають магматичні породи? осадові?

■ Мінерали
 Магматичні, осадові, метаморфічні гірські породи

§ 10. Корисні копалини

Усі гірські породи і мінерали, які природа створила протягом мільярдів років і створює зараз, людина намагається використати для своїх потреб. На перших етапах розвитку суспільства людина навчилася виготовляти і використовувати кам'яні знаряддя праці. Із часом людство навчилось виготовляти металеві знаряддя. Потім людина зуміла перетворити природні речовини у нові. За тисячі років людина навчилася використовувати більшість гірських порід і мінералів або безпосередньо в їх природньому стані, або після попередньої обробки. Так, пісок можна використовувати у будівництві безпосередньо, а можна переплавити у скло (наведи інші приклади).

Отже, всі мінерали і гірські породи, властивості яких за сучасного стану техніки дозволяють їх використовувати для потреб людини, називаються **корисними копалинами**.

За утворенням корисні копалини поділяють на органічні, тобто ті, що утворились із відмерлих організмів, та неорганічні. За фізичним станом поділяються на тверді (вугілля), рідкі (нафта), газоподібні (горючі гази). За способом їх використання людиною корисні копалини поділяються на:

рудні (металеві), із яких одержують метали. Вони, у свою чергу, поділяються на руди чорних, кольорових, самородних та інших металів. Наша область бідна на руди, є невеликі запаси титану та деяких інших металів. Але Україна- одна з найкраще забезпечених у світі багатьма рудами. Є у нас залізні, титанові, марганцеві, уранові, ртутні, мідні руди.

нерудні, які використовуються людиною дуже широко. Найбільш відомі будівельні матеріали, запаси яких у нашій країні та районі практично невичерпні. У нашому районі поширені піски, глини, суглинки (знайди на карті "Рельєф і корисні копалини" родовища цих копалин).

горючі (паливні), назва яких говорить про спосіб їх використання. В нашому районі є родовища таких корисних копалин (знайди їх на карті), але вони не використовуються в господарстві, хоча торфові родовища нашого району одні з найбільших в області.

гідромінеральні (підземні води)- мінеральні та питні води. В нашому районі підземні питні води прекрасні за якістю та великі за запасами. Мінеральні води використовуються для виробництва столових мінеральних вод.

Розв'яжіть кросворд до §10 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

	1 Г					
2	Л					
3	И					
4	Н					
	5 А					

1. Гірська порода в олівцях.
2. Мінерал, що входить до складу граніту.
3. Метал, який добувають на Україні і називають "космічним".
4. Блискуче вугілля.
5. Найтвердіша гірська порода.

- ▲ ? 1. Як використовуються корисні копалини нашого району?
2. Яких корисних копалин найбільше в нашій країні?

■ Корисні копалини рудні, нерудні, горючі

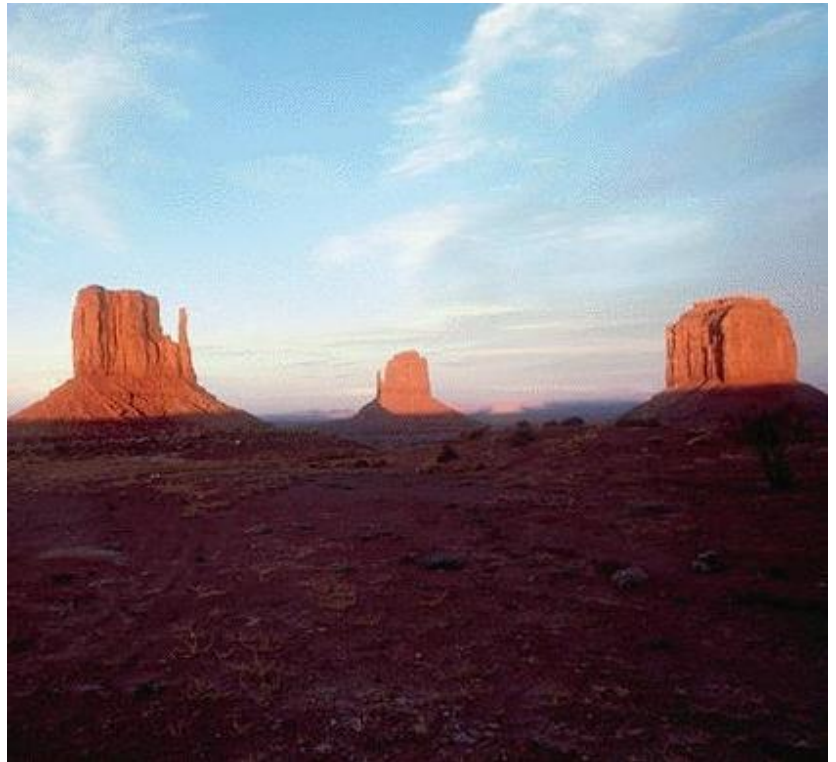
§ 11. Вивітрювання

Гірські породи, як ви вже дізналися, різноманітні за походженням. Відрізняються вони також за віком, тобто часом утворення. Найдавніші породи, знайдені в Запорізькій області, мають вік майже 4 мільярди років! Чи залишились вони до сьогоднішнього дня такими, як утворились? Звісно, що ні. За цей час навіть найміцніші гірські породи зруйнувались. Такий тривалий процес зміни гірських порід або мінералів, що їх утворюють, під впливом різних факторів живої та неживої природи називається **вивітрюванням**.

Які ж сили можуть зруйнувати міцні магматичні чи метаморфічні породи, які, здавалося б, вічні? Ці сили умовно об'єднують у три групи: фактори *фізичного*, *хімічного* та *органічного* вивітрювання.

При фізичному вивітрюванні головними факторами є:

- денні та річні зміни температури (при нагріванні тіла розширюються, а при охолодженні зменшуються в об'ємі. Такі зміни об'єму протягом тисяч років приводять до руйнування порід).
- замерзання води. Якщо вона потрапила у тріщину гірської породи і замерзла (вода при замерзанні збільшує свій об'єм), то тріщина розширюється і руйнує породу.
- сила ударів одного тіла об інше. Маленькі піщинки, підняті вітром, століттями бомбардують могутні скелі, руйнуючи їх. Вода, стрімко протікаючи по гірських породах або падаючи на них із певної висоти, теж їх руйнує (*яке прислів'я ви знаєте?*).
- руйнівна робота багатьох організмів (*наведіть приклади*).

Мал. 6. Водоспад

Мал. 7. Результат вивітрювання гір

Хімічне вивітрювання полягає у впливі різних речовин (води, газів повітря тощо) на гірські породи та їх розчиненні або зміні мінералів, які входять до складу порід. При цьому утворюються як нові гірські породи (наприклад, гіпс), так і руйнуються старі. Можуть утворюватись печери. На Україні відомі карстові печери з довжиною підземних ходів понад 100 км.

Біологічне вивітрювання здійснюють численні організми; особливо велика роль тут належить найменшим- бактеріям. Вони, руйнуючи гірські породи, розпушують їх верхній шар. Результатом взаємодії біологічного, фізичного та хімічного вивітрювання є процес утворення ґрунту.

Розв'яжіть кросворд до §11 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	П				
2	І				
3	С				
4	О				
5	К				

1. Вода, що випадає з хмар у рідкому або твердому стані.
2. Горизонтальний рух повітря, один із факторів фізичного вивітрювання.
3. Вид гірських порід.
4. Осадова органічна порода нашого краю.
5. Невеликий уламок гори.

1. Які процеси вивітрювання переважають у нашій місцевості?

2. Яка форма рельєфу утворюється внаслідок процесів вивітрювання?

Фізичне, хімічне, органічне вивітрювання

§ 12. Рельєф, гірські породи і корисні копалини нашого краю. Природоохоронні заходи

Наш район повністю розташовується на **Придніпровській низовині**. Поверхня нашого району- плоска рівнина, ускладнена чотирма майже паралельними річковими долинами (знайди на карті ці долини). На території району ніде немає значних перепадів висот (за картою "Рельєф. Корисні копалини" знайдіть точки району із найбільшою і найменшою висотою над рівнем моря та визначте перепад висот). Чому рельєф нашої місцевості такий плоский? На формування поверхні впливали такі потужні фактори вивітрювання, як діяльність текучих вод, наступи та відступи льодовиків. Лише у деяких місцях одностанітність рельєфу порушується курганами- слідами людської діяльності (які кургани є біля вашого села?).

Тепер вам зрозуміло, чому в нашій місцевості переважають такі осадові гірські породи, як пісок, глина, суглинки? Адже вони- результат роботи текучих вод, діяльності льодовиків. Є у нас і магматичні породи, але вони заховані під кілометровою товщею осадків.

Наш район бідний на корисні копалини (за картою "Рельєф. Корисні копалини" знайдіть родовища корисних копалин, які є у вашому населеному пункті або недалеко від нього). Промислове значення сьогодні мають лише кілька родовищ. Використовуються для виробництва цегли суглинки Войківського і Малосупоївського родовищ. Перспективним для освоєння є родовище суглинків біля с. Безуглівка.

Майже у кожному населеному пункті є достатні для потреб будівництва запаси пісків та глин, суглинків. У деяких селах відкриті кар'єри для видобутку цих корисних копалин (а у вашому населеному пункті є такі кар'єри?).

У нашому районі немає великих підприємств, кар'єрів, будівельних організацій, які б негативно впливали на природу. Але, незважаючи на це, до природних багатств потрібно ставитись бережно, бо протягом всього кількох років можна змінити ситуацію. Прикладом цього є заболочення русел наших річок. За останні роки виникла загроза знищення одного із наших багатств- забруднення хімікатами підземних вод у Згурівці. Тому у районі створено три заповідні території (знайди на карті "Охорона природи" заповідники нашого краю).

Розв'яжіть кросворд до §12 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	О		П			
	2 Х		Р			
3	О		И			
4	Р		Р			
	5 О		О			
6		Н	Д			
	7	А	И			

1. Прилад для визначення напрямів.
2. Обласний центр на Україні.
3. Степова рослина.
4. Все, що нас оточує.
5. Болотна рослина.
6. Країна, в гербі якої є кленовий листок.
7. Рослина- символ України.

- ▲ ? 1. Як кожен з вас може включитись у роботу по охороні природних багатств?
2.Що ви знаєте про заповідники нашого краю?

§ 13. Експедиція. Форми поверхні, гірські породи своєї місцевості

План опису експедиції.

1. Характеристика географічного положення району експедиції.
2. Основні форми рельєфу поверхні.
3. Які фактори зумовили формування рельєфу?
4. Поширені гірські породи місцевості, їх характеристика (назва, колір, щільність, твердість, вага, походження).
5. Використання місцевих порід.
6. Колекція місцевих гірських порід.
7. Замалювання типових форм рельєфу.

§ 14. Погода

Кожен день на Землі розпочинається із сходу Сонця. Його щедра проміння не тільки дає життя всьому живому, а й пробуджує неживу природу. В одних місцях під його променями поверхня нагрівається більше, в інших- менше, з океанів та морів починає випаровуватись вода, перетворюватись у водяну пару і утворювати хмари. За рахунок різного нагрівання поверхні Землі виникають вітри, з допомогою яких переносяться повітря та хмари з побережжя вглиб материків. Кожен день ситуація змінюється, кожен день у різні місця приходить різне повітря з іншою температурою, вологістю, хмарністю. Тому часто і в нашій місцевості змінюється повітря. У залежності від того, звідки воно прийшло, повітря може бути теплішим або холоднішим, вологішим або сухішим тощо. Показники стану повітря відповідно змінюються, у кожний період набуваючи певних значень. Такий стан атмосфери у даній місцевості, який характеризується сукупністю показників (температура, вологість, хмарність, напрям і сила вітру, атмосферний тиск, опади тощо) у певний час, називається погодою.

Для кожної місцевості характерні свої закономірності зміни погоди. На екваторі немає різниці між погодою у січні чи липні, а в нас вона чітко виражена. У нашій місцевості зима помірна, нехолодна, середня температура січня -5° - -6°C ; влітку тепло $+19^{\circ}$ - $+20^{\circ}\text{C}$. Опадів більше випадає влітку (подумайте, чому?).

Показники стану повітря:

Температура- змінна величина, що залежить у першу чергу від кількості сонячного проміння.

Температуру вимірюють у градусах Цельсія $^{\circ}\text{C}$ на висоті 2 м у захищеному від променів місці.

Вітер (сила, швидкість, напрям)- рух повітря над поверхнею Землі. Швидкість вітру вимірюється у м/с (5-8 м/с- помірний вітер, до 15 м/с- сильний, до 25 м/с- штормовий, понад 30 м/с- ураганний).

Напрямок вітру визначається за частиною горизонту у румбах (або градусах).

Мал. 8. Хмари

- 3 Хмарність- ступінь покриття небосхилу хмарами. Кількість хмар визначають візуально за 10- бальною шкалою (0-2 бали- ясно, 3-7 балів- напівясно, 8-10 балів- похмуро).

4. Опали- вода у рідкому (дощ, мряка) чи твердому (сніг, град, снігова крупа, льодові голки) стані, що випадає з хмар або осідає з повітря на поверхню Землі. У нашій місцевості опадів випадає близько 515 мм за рік.

Розв'яжіть кросворд до §14 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	П						
2	О						
3	Г						
4	О						
5	Д						
6	А						

1. Природна суміш газів.
2. Газ, який нас захищає від ультрафіолетового випромінювання.
3. Звук після блискавки.
4. Вода, що випадає з хмар.
5. Вид опадів.
6. Газ, що входить до складу атмосфери.

- ▲ ? 1. Чому у нашій місцевості бувають довгі періоди без опадів?
2. Чому у нашій місцевості взимку бувають сильні морози?

§ 15. Спостереження за погодою

Для того, щоб знати погоду у певній місцевості, необхідно зібрати і проаналізувати інформацію про погоду всієї земної кулі або півкулі (чому?). За погодою постійні спостереження ведуть на метеорологічних станціях та постах, із допомогою метеорологічних супутників. Зібрані дані аналізуються з допомогою складної комп'ютерної техніки у метеорологічних центрах та бюро.

Прилади, якими користуються вчені для збирання інформації про погоду, різноманітні. Використовуються автоматичні самописці- термографи, барографи, гігрографи, які постійно записують дані про стан повітря на стрічках. Найпростіші прилади, які є і на шкільних географічних майданчиках:

1. Термометри, якими вимірюють температуру у певний час.
2. Барометр, яким вимірюють атмосферний тиск.
3. Флюгер, за допомогою якого можна визначити напрям і силу вітру.
4. Опаломір, яким визначають кількість опадів товщиною шару води у мм.
5. Гігрометр, яким визначають вологість повітря.

На підставі даних, зібраних у різних куточках планети, вчені роблять висновки про можливі зміни погоди на певний час наперед- прогноз погоди. Найпростіші аналізи стану погоди у нашій місцевості ви можете зробити самостійно. Провівши спостереження за погодою і зробивши записи в календарі погоди, ви можете зробити підсумки:

1. Побудуйте графік зміни температури за місяць.
2. Визначте найвищу температура місяця.
3. У який день місяця вона спостерігалася?
4. Визначте найнижчу температура.
5. У який день місяця вона спостерігалася?

6. Скільки днів було ясних, напівясних, похмурих?
7. Скільки днів було з опадами?
8. Коли відзначалися інші атмосферні явища (веселка, затемнення Місяця, ураган тощо)?

1. Пригадайте вірші, в яких є опис погоди різних пір року.
2. Які незвичні явища погоди трапилися за час ваших спостережень за погодою?

Погода

§ 16. Прогноз погоди. Стихійні явища

Ви не задумувались, у яких сферах людської діяльності необхідні знання про погоду? Мабуть, легше назвати ті, де ці знання непотрібні. Уявіть, що літак вилітає із Києва в Одесу, не знаючи, яка погода на трасі польоту. Або: ви вирушили на відпочинок у Передкарпаття; запланували на завтра роботу на городі. У кожному випадку за несприятливих погодних умов вас може чекати розчарування: літак не вилетить, якщо він може потрапити у грозові хмари; ви можете кілька тижнів чекати погоди на базі відпочинку або дощ переб'є вам роботу на городі і т.п. Тому в усіх сферах людської діяльності використовується **прогноз погоди**- науково передбачений майбутній стан погоди для певної території на певний період. Завбачення погоди- дуже складне і відповідальне завдання, адже від його точності іноді залежать людські життя, майбутній врожай на полях тощо. Тому для більш точного складання прогнозу погоди на території України використовуються дані по всій північній півкулі Землі. Для цього відбувається обмін інформацією між ученими всіх країн у рамках Всесвітньої метеорологічної організації.

А як же завбачали погоду наші діди і прадіди, коли не було супутників, комп'ютерної обробки отриманої інформації, міжнародного обміну даними про погоду? Тоді люди на основі багаторічного досвіду складали місцеві (для кожної місцевості свої) ознаки передбачення погоди. Їх точність не така велика, як наукового прогнозу, але у багатьох випадках дозволяла уявити приблизний подальший розвиток погоди, у тому числі і на тривалий період .

Іноді прогноз погоди дозволяє передбачити несприятливі природні явища. Такі атмосферні явища, що за своєю інтенсивністю (силою) та районами поширення наносять значні збитки, називаються **стихійними явищами**. На території України спостерігаються такі небезпечні метеорологічні явища:

Сильні дощі (зливи). У нашій місцевості зливи можуть за лічені хвилин принести двомісячну норму опадів (до 100 мм). У західній Україні за добу може випасти піврічна норма опадів.

Хуртовини- перенесення снігу вітром над земною поверхнею. Вони небезпечні значним перерозподілом висоти снігового покриву, порушують роботу транспорту, ліній зв'язку тощо. У нашій місцевості хуртовини спостерігаються протягом 10- 15 днів на рік.

Тумани- скупчення водяної пари над поверхнею, що погіршує видимість до десятків метрів. У нашій місцевості кількість днів із туманами досягає 50- 70 за рік, це найбільше на Україні (у яку пору року в нас частіше спостерігаються тумани?).

Заморозки- зниження нічної температури повітря і ґрунту до 0°C і нижче при додатній температурі вдень. Вони завдають значної шкоди, особливо навесні, під час вегетації рослин. У нашій місцевості заморозки в останні роки спостерігались навіть у другій- третій декадах травня.

Суховії- сухий гарячий (понад +25°C) вітер із великою швидкістю. Під час суховію рослини швидко втрачають вологу, гинуть, що приводить до значних втрат врожаю. У нашій місцевості суховії трапляються 2-3 дні на рік (у Херсонській області- до 25 днів на рік).

Грози- явище виникнення між хмарами і земною поверхнею електричного розряду (блискавки), що супроводжується громом. У нашій місцевості в середньому майже місяць на рік тривають грози (20- 35 днів на рік).

Смерч- повітряний вихор, що виникає у грозовій хмарі і поширюється до земної поверхні. На території України руйнівні смерчі виникають у дуже прогрітих повітряних масах.

Мал. 9. Блискавка під час грози

Мал. 10. Смерч

Розв'яжіть кросворд до §16 і у виділених стовпчиках отримаєте слова, тісно пов'язані із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1		П				
2		Р				
3		О				
		4 Г	Р			
5		Н	О			
		6 О	С			
7		З	А			

1. Висока температура.
2. Стихійне явище.
3. Температура нижче 0°C.
4. Вид опадів.
5. Вчений, який прогнозує погоду.
6. Пора року.
7. Розряд між хмарою і земною поверхнею.

- ▲ ? 1. Які небезпечні явища найчастіше трапляються у нашій місцевості?
2. Які небезпечні явища погоди трапилися за час ваших спостережень за погодою?

- Прогноз погоди.
Стихійні метеорологічні явища

§ 17. Вода. Властивості води

Вода- одна з найпоширеніших, найпростіших, найважливіших, найзагадковіших речовин на Землі. До складу всіх організмів, в тому числі й кожного з вас, входить 70% і більше води. Поверхня Землі на 71% укрита водою. Незважаючи на простоту своєї будови (вода складається лише з кисню і водню), вода виконує надзвичайно важливу роботу як в тілах живої, так і неживої природи.

Вода на Землі перебуває:

- у повітрі у вигляді водяної пари (в якому агрегатному стані вона знаходиться?);
- на поверхні суходолу і під поверхнею землі (в яких станах може перебувати вода тут?);
- у Світовому океані, де її зосереджено 96,5% всіх вод Землі.

Властивості, які проявляє вода, забезпечують умови для існування життя на Землі, дозволяють задовольняти наші щоденні побутові потреби.

1. Вода прозора. Уявіть на хвилину, що вода має колір. А тепер подумайте, які були б хмари над нами? Як би сонячне проміння проникало до поверхні Землі (адже хмарність в окремі сезони досягає у нашій місцевості 80%)?
2. Вода без запаху і смаку. Поскільки вода- скрізь навкруг нас, то як би ми відчували запахи і смак інших речовин? Який був би смак у морських і річкових організмів, яких ми вживаємо у їжу?
3. Чиста прісна вода при температурі 0°C починає замерзати, а при 100°C- випаровуватися. Цю властивість використав Цельсій, створюючи свою температурну шкалу.
4. При замерзанні об'єм води більшає, але лід, який при цьому утворюється, легший від води (як це можна довести?). Уявіть, що лід важчий від води. При замерзанні взимку річок, озер, ставків лід починав би тонути, осідав на дно. На поверхні знову утворювався б новий лід і так до тих пір... Уявили?
5. При нагріванні вода випаровується (перетворюється у газоподібний стан), збільшується в об'ємі і стає відносно легшою. Подумай, які наслідки цього процесу в природі?
6. У природі вода може перебувати в трьох агрегатних станах, що теж унікально (які ще речовини в природі можуть перебувати у трьох станах?).
7. Вода- природний розчинник. Розчиняючи різноманітні речовини, вода набуває певного смаку, несе розчинені речовини до рослин, здійснює процес вивітрювання (а що ще?).
8. Вода має велику теплоємність, що створює сприятливі умови для розвитку життя (здатність повільно вбирати велику кількість тепла влітку і повільно віддавати нагромаджене тепло в холодну пору року забезпечує на Землі не таке жарке літо і не таку холодну зиму. Схоже відбувається вирівнювання температур вдень і вночі.).

Мал. 11. Вода у твердому, рідкому та газоподібному станах

Розв'яжіть кросворд до §17 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1		П				
2		А				
3		Р				
4		А				

1. Річка нашого району.
2. Штучна водойма.
3. Річка нашого району.
4. Водоплаваюча пташка.

- ▲ ? 1. Чому у нашій місцевості випадають опади? Які перетворення відбуваються з водою при цьому?
2. Чому дощову воду пити неприємно, а колодязна приємна на смак?
 1. Чому риби в ставках навіть у холодну зиму не замерзають?
 2. Які потрібно провести найпростіші досліди, щоб довести, що вода перебуває у трьох агрегатних станах?

- Вода
Агрегатні стани води
Властивості води

§ 18. Різноманітність вод нашого краю. Річки, ставки

До природних вод суходолу відносяться поверхневі (річки, озера, болота) та підземні води. Враховуючи значення води у житті людини, можна сказати, що наша місцевість досить бідна на водні багатства. У районі немає жодного озера, протікає лише 4 невеликі заболочені річки.

- 1) **Річки.** У нашому районі протікає 4 річки (знайди їх на карті): Супій, Оржиця, Перевод, Недра. Вони належать до басейна Дніпра (тобто несуть воду і впадають у Дніпро). Всі вони невеликі, дві загальною довжиною понад 100 км, але у межах району жодна не протікає на протязі більше 30 км. Річки заболочені, практично не мають чистого водного дзеркала, русла очищені каналами. У долинах річок Недра, Оржиця, Супій проводяться меліоративні роботи по осушенню боліт. У долинах Переводу і Супою є родовища торфу. За допомогою карти дайте характеристику найближчої до вашого населеного пункту річки за планом:
- а) назва та її походження;
 - б) де бере початок;
 - в) де гирло річки;
 - г) загальна довжина і довжина у межах району;
 - д) напрям і характер течії;
 - е) живлення (звідки бере воду);
 - є) використання людиною.
- 2) **Озер** у нашому районі немає, але є водойми, які на них схожі, але не природні, а створені людиною- **ставки**. Коли люди перегороджують невеликі річки, струмки, яри чи балки, утворюються штучні водойми невеликого об'єму- ставки. У нашому районі вони є майже у кожному населеному пункті. Всього їх понад 40. Найбільший ставок на р. Перевод біля села Гречана Гребля. Досить великі ставки у Згурівці, селах Войковому, Вільному, Усівці, Жуківці, Право Жовтня, Старій Оржиці. Люди використовують ставки для відпочинку, зрошення полів, рибальства.

Розв'яжіть кросворд до §18 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1				В		
	2			О		
		3		Д		
			4	А		

1. Річка нашого району.
2. Перезволожена ділянка землі, заросла вологолюбивою рослинністю.
3. Річка нашого району.
4. Риба наших водойм.

- ▲ ? 1. Чому річки нашого району заболочуються?
2. Навіщо люди створюють ставки?

■ Річка
Ставок

§ 19. Болота. Підземні води. Охорона водних багатств

1. **Болото**- ділянка поверхні з надлишковим зволоженням, що заросла вологолюбивою рослинністю і в якій накопичується торф. Болота нашого району утворилися внаслідок заростання річок. Спочатку річки заростають від берега, на дні накопичується відклади з відмерлих організмів, що спричиняє обміління річки. Водяні рослини поступово просуваються до середини річки. Завершується процес утворенням суцільного рослинного покриву, після чого річка заболочується. Основні рослини, які беруть участь у цьому- кушир, рдесник, різак, латаття біле, стрілолист, рогоза, куга, очерет, осока. Заростання річки може відбуватися й шляхом утворення на водній поверхні сплавин, які поступово повністю закривають плесо. Найбільші болота нашого району в долині Супою і Переводу. *Супійський болотний масив* заріс трав'яними угрупованнями-очеретом, рогозою, лепешняком та чорновільховими заростями. На осушених ділянках (поблизу Малої Березанки) представлені луки, переважно торф'яністі. Осокові та очеретяні торфові поклади досить значні (*знайди на карті, які запаси торфу у цьому масиві*). У межах нашого району охороняється *Усівський заказник* республіканського значення (з 1980 року). Площа заказника 2000 га. У ньому зростає рідкісний жировик Лезеля (занесений у Червону книгу України), латаття біле, купино- осокові, рогозові, хвощові, очеретяно- осокові болотні угруповання. У ньому знаходяться місця масового гніздування водоплавних та водно- болотних птахів.

2. **Підземні води**- води, що заповнюють пори та пустоти гірських порід. Вони є повсюди на різних глибинах (у нашому районі видобувають воду з глибин понад 100 м), де зберігають постійну температуру і чистоту. Це особливо важливо, адже всі ми п'ємо цю воду. Підземні води у деяких місцях розчиняють різноманітні гірські породи- солі і стають *мінеральними* водами. У Згурівці працює цех по виробництву мінеральної столової води.

Розв'яжіть кросворд до §19 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	Б					
2	О					
3	Л					
4	О					
5	Т					
6	О					

1. Площа, з якої річка збирає воду.
2. Природна водойма.
3. Водолюбива рослина на болотах.
4. Суша серед води.
5. Корисна копалина боліт.
6. Рослина боліт.

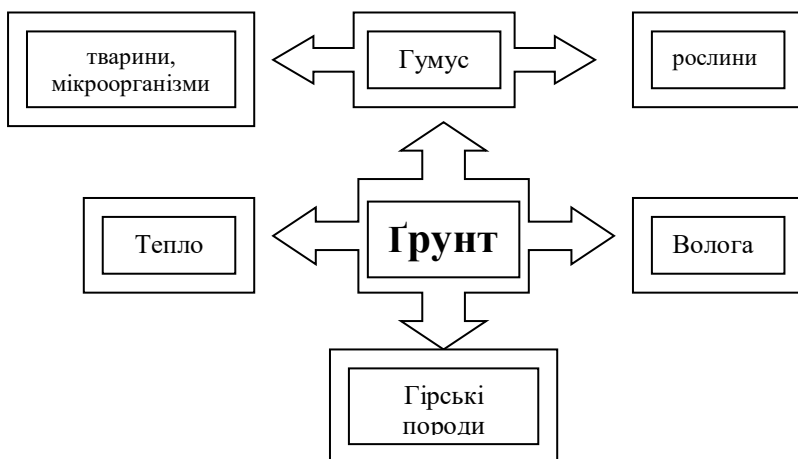
- ▲ ? 1. Які наслідки осушення боліт?
2. Чому підземні води найчистіші?

■ Болото
Підземні води

§ 20. Ґрунти, їх значення

Ви вже знаєте, що всім організмам для життя необхідно дихати, житись. Хто забезпечує всіх живленням і киснем для дихання? Рослини. А які умови потрібні самим рослинам для життя? Одна із цих умов- поживні речовини. Поживні речовини рослини беруть у розчиненому стані (що забезпечує розчинення поживних речовин?) із ґрунту. Отже, ланцюжок привів нас до самого початку- якби не було ґрунту, то не було б життя на Землі. Але і без організмів не було б ґрунту. Як же "працює" це, здавалося б, замкнуте коло?

Першою умовою утворення ґрунту є наявність певних гірських порід. У них розвивається процес вивітрювання (у якому одну з головних ролей відіграють бактерії), під час якого порода розпушується (найкраща порода для ґрунтоутворення- лес). Тоді там поселяються організми. Після їх відмирання у роботу по розкладанню решток включаються мікроорганізми, які перероблюють залишки в органічну речовину темного кольору *гумус (перегній)*, який забезпечує родючість ґрунту. У ньому й містяться поживні речовини, які засвоюються рослинами. У цьому тривалому процесі (формування 1 см ґрунту триває тисячоліття) важливу роль відіграють теплові умови та режим зволоження. Отже, **ґрунт**- це верхній пухкий родючий шар землі, що формується тривалий час під дією певних кліматичних факторів.

Найважливіша властивість ґрунту- його *родючість*. Родючіший ґрунт той, у якому більше гумусу, який темніший на колір. Такий ґрунт називається *чорнозем*. Найбільше у світі чорнозему знаходиться на Україні, у нас сприятливі умови для його формування. У нашій місцевості теж переважають у ґрунтовому покриві чорноземи (знайдіть на карті ґрунтів, які ще типи ґрунтів є у нашому районі). Для підтримання родючості ґрунту його необхідно постійно підживлювати, удобрювати. Найкраще добриво- гній, у якому багато необхідних поживних речовин. Крім того, є ще й мінеральні добрива- азотні (нітрати), фосфорні, калійні, мікроелементи, які виробляються на заводах. Їх внесення теж дозволяє підживлювати рослини і отримувати високі врожаї.

Ґрунт не тільки дає поживні речовини рослинам, а й зберігає необхідну вологу. Капіляри (система сполучених пор ґрунту) дозволяють проникати у ґрунт повітря, підніматися воді з глибини до поверхні ґрунту, де вона використовується рослинами. Щоб зберегти вологу, потрібно розпушувати верхній шар ґрунту, тоді капіляри руйнуються, вода не піднімається на поверхню і не випаровується.

Розв'яжіть кросворд до §20 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	Г						
2	Р						
3	У						
4	Н						
5	Т						

1. Речовини, які забезпечують родючість ґрунту.
2. Організми, які беруть участь у процесі ґрунтоутворення.
3. Країна, в якій найбільше родючого ґрунту- чорнозему.
4. Група хімічних добрив.
5. Організми, які беруть участь у процесі ґрунтоутворення.

- ▲ ?
1. Навіщо потрібно частіше розпушувати ґрунт?
 2. Чому чорнозем найродючіший?
 3. Які ґрунти поширені у нашій місцевості?
 4. Які ти знаєш народні приказки про ґрунт?

■ Ґрунт
Гумус
Чорнозем, дерново- підзолистий ґрунт

§ 21. Рослинний світ

Величезна різноманітність рослин Землі! Близько 500000 видів рослин вкривають всі континенти і акваторію Світового океану, навіть в Антарктиді на вільних від льоду місцях ростуть мохи і лишайники.

При такій різноманітності видів важко знайти ознаку, спільну для всіх рослин. Можна вказати небагато спільних властивостей, характерних для більшості рослин. Однією з найважливіших для життя взагалі є здатність рослин використовувати сонячні промені. Під час особливого процесу *фотосинтезу* на світлі рослини створюють таку кількість органічних речовин і кисню, що її вистачає і для живлення тваринам, людям, і для процесу ґрунтоутворення, і для дихання всім організмам.

Всю величезну кількість рослин вивчити неможливо, тому спробуймо ознайомитися з основними групами рослин.

1. Усі рослини утворюють три групи життєвих форм: *дерева, кущі, трави*. У кожній місцевості ви можете бачити всі ці форми. Особливо органічно виглядає їх поєднання у лісі, де вони ростуть, не заважаючи одне одному, своєрідними "поверхами"- ярусами (навіщо рослинам потрібна ярусність?).

2. У залежності від потреб рослин у воді, їх можна розділити на групи: *вологолюбиві* та *посуховитривалі* (наведіть приклади рослин кожної групи).

3. Світлові умови дозволяють розділити рослини на *світлолюбиві*, які живуть виключно на незатінених місцях, і *тіневитривалі*, які у природі ніколи не ростуть на відкритих місцях (наведіть приклади таких рослин).

4. Тепло також важливий фактор у житті рослин. У залежності від здатності рослин витримувати різну температуру, їх поділяють на *теплолюбиві* та *холодовитривалі*.

5. Всі рослини, які самостійно виживають у природних умовах- це *дикоростучі*, а рослини, які вирощує людина (городні, польові, кімнатні)- *культурні*. Одні й ті ж рослини можуть бути як дикоростучими, так і культурними (наведіть приклади).

У нашій області рослини у залежності від кліматичних умов формують два типи рослинних угруповань- *лісові* (поліські) з переважанням у рослинному покриві дерев та *лісостепові* з чергуванням ділянок переважно степу та острівків лісу. Типові ліси нашої області: *бір* (у деревостой переважає сосна), *діброва* (дуб), *суббір* (сосна, дуб, береза), *груд* (граб, дуб, ясен, клен), *сугрудок* (сосна, осика, береза, липа, дуб, граб, черешня, клен, ліщина).

У нашому районі лісів дуже мало (всього 4680 га), їх можна перерахувати на пальцях однієї руки. Найбільший з них- Сухоліски поблизу Турівки. До значних можна віднести урочища Галаганово і Терлещина, Згурівський дендропарк. Невеликі гаї є поблизу сіл Малий Крупіль, Усівка, Красне, Нова Олександрівка, Пайки та інші (*знайдіть їх на карті "Рослинний світ"*).

На степових ділянках нашого краю майже не залишилось природної рослинності (чому?). Лише зрідка можна побачити перекотиполе, житняк, кострицю, осоку, полин, тимофіївку, тонконіг, копитняк. Типова природна рослинність збереглася і охороняється лише в чотирьох заповідниках України (найбільш відомий- Асканія- Нова). У них під охороною перебуває майже 1500 видів рослин, з них 43 занесені до Червоної книги (які рослини, занесені до Червоної книги, ви знаєте?).

Мал. 12. Культурні рослини нашого краю

Розв'яжіть кросворд до §21 і у виділених стовпчиках отримаєте слова, тісно пов'язані із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1 .	Т						
2 .	Р						
3 К	А						
4 У	В						
5 Щ	А						

1. Природна зона України.
2. Півострів із субтропічною рослинністю.
3. Болотна трав'яниста рослина (друга назва- білокрільник).
4. Наука про будову винограду.
5. Рослина з кислими листками.

1. Чому в степу ростуть переважно трави?
2. Намалюйте рослини свого краю, які вам найбільше подобаються.
3. Яке значення рослин у природі і житті людини?

Рослини: дерева, кущі, трави
Дикі і культурні рослини

§ 22. Тваринний світ

Гігантські кити і менші від комах птахи-колібри, прудконогі гепарди і спокійні лінивці, прекрасні лани і дикобрази, черв'яки і молюски, відразливі гієни і загадкові метелики... Та хіба можна згадати всіх, коли їх понад 1000000 видів! Це- тварини. Всю їх величезну різноматність можна погрупувати на дикі і свійські тварини. За способом життя їх можна поділити на водних, літаючих, наземних, підземних. За місцем проживання є лісові, степові, пустельні, водні, болотні ті інші групи тварин. У школі ви будете вивчати зоологію- науку про тварин, де ознайомитесь із групами тварин: черви, членистоногі, молюски, риби, земноводні, плазуни, птахи, ссавці.

У нашому краї в залежності від рослинного світу та клімату поширені тварини лісу і відкритих степових просторів. Переважають тварини степу (чому?). Останнім часом швидко розмножились різноманітні птахи (орли, шуліки, чаплі, журавлі, лелеки, лебеді, перепілки, жайворонки, куріпки). Завжди багато було зайців, мишей, ховрахів, ящірок. Трапляються їжаки, лисиці, лосі, косулі, дикі кабани, вовки (чому поряд із степовими зустрічаються і тварини лісу?). У водоймах багато різноманітних видів риби (назвіть риб, які водяться у наших річках і болотах). А скільки тварин сховалось у ґрунті! Тільки дощових черв'яків на площі 1 га (100 х 100 м) понад 500 кг. Серед тварин є і корисні людині, але є й багато шкідників (назвіть їх).

Людина розводить багато тварин для своїх потреб. Це "декоративні" (птахи: папуги, канарки та інші співочі; акваріумні рибки; коти і собаки рідкісних порід тощо) і свійські тварини.

Мал. 13. Тварини нашої місцевості

Мал. 14. Свійські тварини

Розв'яжіть кросворд до §22 і у виділених стовпчиках отримаєте слова, тісно пов'язані із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

	1		К				
	2	П	О				
3		Т	М				
	4	А	А				
	5	Х	Х				
	6	И	И				

1. Твердокрила комаха.
2. Промислова риба (тарань, вобла).
3. Молодь тварин.
4. Літаючий ссавець.
5. Рідкісна тварина, занесена у Червону книгу (інша назва- вихухіль).
6. Хижак нашої місцевості.

- ▲ ? 1. Яка найбільша тварина нашого краю?
 2. Чому за останні роки у степу розвелось багато тварин?
 3. Яке значення тварин у природі і житті людини?
 4. Намалуйте своїх улюблених тварин.

■ Тварини дикі та свійські

§ 23. Охорона рослинного і тваринного світу, ґрунтів

Із проблемою охорони природи кожен з вас стикається щохвилино, навіть не замислюючись над цим. Будь- яка господарська діяльність людини спричиняє зміну навколишнього середовища. Основними джерелами розростання екологічної кризи в Україні є величезні заводи, фабрики, шахти, кар'єри, електростанції, діяльність транспорту, військова діяльність, надмірна експлуатація наших ґрунтів.

Сьогодні понад 800 сіл України втратили власні джерела питної води, яку доводиться завозити. Понад 60% наших чорноземів виведено з ладу, вміст гумусу в ґрунтах зменшився у 6 разів. За останні 100 років діяльність людини завдала величезної шкоди тваринному і рослинному світові. Лише за повоєнні роки знищено 60 видів рослин. Сьогодні до Червоної книги занесено понад 800 видів рослин і тварин, яким загрожує повне знищення і вимирання.

Червона книга- це добірка фактів про унікальних, зникаючих мешканців природи. Перша така книга, у якій були дані про 85 видів тварин і 151 вид рослин (порівняйте із сьогоднішніми цифрами), вийшла у 1980 році. При Міністерстві природи України діє постійна комісія з Червоної книги, яка вносить зміни до неї. У нашій області росте 33 види рослин, занесених до Червоної книги, та 85 зникаючих видів тварин.

Для охорони і відновлення рослинних і тваринних багатств створена мережа заповідних територій (заповідників- 15, природних національних парків- 3, заказників- 1731, пам'яток природи-2661, ботанічних садів- 16, дендрологічних парків- 19, зоологічних парків- 6, парків-пам'яток садово- паркового мистецтва- 497, заповідних урочищ- 672). У нашому районі створено 3 заповідники (знайдіть їх на карті "Охорона природи"). Найбільший із них- Усівський заказник, про який ми вже говорили при вивченні боліт. У заказнику "Урочище Галаганово" охороняється лісовий масив з рослинністю типу сугрудка. Згурівський парк- пам'ятка садово- паркового мистецтва за більш як 150 років свого існування переживає зараз найскладніші часи. Із акліматизованих тут в повоєнний час рослин слід відмітити гледичію, катальпу, бархат амурський.

Розв'яжіть кросворд до §23 і у виділених стовпчиках отримаєте слова, тісно пов'язані із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

	1	Ч			К			
2		Е			Н			
3		Р			И			
4		В			Г			
5		О			А			
6		Н						
7		А						

1. Обласний центр на Дніпрі.
2. Рослина з терпкими плодами.
3. Рослинноїдна домашня тварина.
4. Крупна пташка.
5. Лісова квітка.
6. Місто, поблизу якого створено заповідник.
7. Степова квітка.

  1. Які забруднювачі природного середовища ви знаєте у вашому населеному пункті? Які заходи необхідно вжити для їх ліквідації?

 Заповідник. Заказник. Червона книга

§ 24. Населення. Кількість і склад населення

Населення- це люди, які постійно проживають на певній території (села, району, області, країни). Наша область- один із найдавніших регіонів оселення людей. Понад 1500 років тому вже був заснований Київ. Навколо нього сформувалась стародавня держава Київська Русь. Наш Згурівський район- один із наймолодших в Україні. Указ Президії Верховної Ради про створення нашого району був прийнятий 25 вересня 1986 року (у зв'язку з якою подією був створений район?). Його населення формувалося досить своєрідно. Крім населення, яке тут проживало постійно, у населених пунктах району Згурівці, Середівці, Аркадіївці, Старій Оржиці, Жовтневому, Право Жовтня, Пасківщині оселилися люди, евакуйовані із зони аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Після утворення району прибуло багато людей, які працювали в районних органах державної влади. Тому склад населення району істотно змінився. Із загальної кількості жителів 27 тисяч майже половину становлять люди похилого віку і лише 3100 дітей шкільного віку. Яка ж ситуація виникне через 20-30 років? Чи зможе ця кількість молоді замінити померлих? Очевидно, що ні. Тому слід очікувати зменшення населення нашого району. Отже, вікова структура населення району дуже нераціональна.

На зміну кількості населення та на його склад впливають два процеси. Один із них природний. Щодня народжуються діти і помирають люди похилого віку. Різниця між показниками народжуваності і смертності впливає на зміну кількості жителів. Другий процес також впливає на зміну кількості населення: це різниця між людьми, які приїхали на проживання в дану місцевість і виїхали в іншу місцевість.

Розглядаючи склад населення, можна також помітити, що лише 7 тисяч жителів Згурівки відносяться до міського населення, що становить 27% всіх жителів (порівняйте із показником по Україні- 67%).

Аналізуючи густоту населення, можна сказати, що у нашому районі вона дуже низька. Щоб визначити густоту населення, потрібно кількість жителів (у чол.) поділити на площу території, де проживає це населення (у квадратних кілометрах). Тобто, $ГН = Н : П$, де Н- населення, а П- площа регіону (визначте самостійно середню густоту населення і зробіть висновки за даними).

Регіон	Населення, тис. чол.	Площа, тис. км ²
Україна	50194	607
Київська область	1880	29
Згурівський район	26,8	0,8

Розв'яжіть кросворд до §24 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1 Н					
-----	--	--	--	--	--

2					А				
				3	Р				
4					О				
				5	Д				

1. Велика історична спільність людей.
2. Корінні жителі України.
3. Країна, з якою межує Україна.
4. Народ, що проживає на півночі України.
5. Найповноводніша річка України.

- ▲ ? 1. За адміністративною картою району визначте найбільше і найменше село району.
2. Скільки жителів і дворів у твоєму населеному пункті?

■ Населення. Густота населення

§ 25. Вони звеличують наш край

Будь-яка місцевість відома найперше людьми, які тут зросли. І особливо людьми, котрі зробили видатний внесок у розвиток культури, науки, мистецтва, господарства, політичними діячами. Багато таких людей народилося, виросло і працювало в нашому районі. Серед них відомі письменники і поети, політичні діячі, заслужені трудівники і герої війни. У кожному населеному пункті є такі люди, зберіть про них відомості і оформте альбом.

Матеріал про наших славетних земляків можна знайти у додатку 1.

Розв'яжіть кросворд до §25 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом..

1						К				
	2					И				
		3				Р				
	4					І				
	5					Й				

1. Посол України в Естонії, уроженець нашого району.
2. Наш земляк- Герой Радянського Союзу.
3. Знаменита ланкова- орденоносець.
4. Батьківщина відомого письменника- земляка.
5. Поширене прізвище (перший глава районної адміністрації).

- ▲ ? 1. Які відомі земляки проживали у твоєму селі?

§ 26. Народні звичаї та календарні обряди

Переважну частину населення району (понад 90%) становлять українці. Це одна із найбільших націй у Європі. Одними з головних ознак нації є: спільна мова, звичаї, традиції, побут, характер людей. Ці спільні ознаки склалися віками і наше з вами завдання зберегти їх, зберегти риси самотності, символи нашого народу.

Одвічними українськими символами були і залишаються хліб, рушник, калина.

Хліб. Шанобливе ставлення до хліба склалося з давніх часів. Про нього складено багато народних прислів'їв (*пригадай деякі з них і запиши в зошит*). Навколо хліба складався побут людей: хліб пекли щодня, а для випічки хліба у хаті потрібна була піч, біля неї- піл і т.д. І тепер жодна урочиста подія не відбувається без запашного короваю: і весілля, і родини, і зустріч дорогих гостей...

Рушник. Від народження людини і до глибокої старості її супроводжує рушник. Народилася дитина- і в урочисту хвилину, коли її називають громадянином, палахкотить квітучий рушник. Іде хлопець в армію- і мама сповиває свою дитину рушником. На сватанні- в'яжуть рушники старостам, на весіллі- молоді еднають свої долі рушником. Помирає людина- і в останню дорогу її проводить рушник. Всі ці звичаї пройшли крізь століття і є доброю традицією у наш час.

Кожне село має багато своїх звичаїв, обрядів. А є й такі, що відмічаються по всій Україні. Ці звичаї, обряди, повір'я, пов'язані насамперед із змінами в природі, називають календарно-обрядовими. До найбільш відомих, веселих та улюблених можна віднести:

1. **Коляда.** Саме слово походить від назви Нового Року у римлян- Calendae Januariae, що припадав на тиждень після веселих сатурналій у другій половині грудня. Ця чужа назва "коляда", що сплелася із старослов'янським святом повороту Сонця і пізніше перейшла на наше новоріччя, вказує на греко- римський вплив на побут українців. За традицією староукраїнських величальних пісень, багато колядок спрямовується до особи господаря, господині або їх дітей. Відповідно до цього підбирається і зміст колядки. Щодо змісту, то колядки і щедрівки відначаються великою різноманітністю мотивів. Їх умовно можна поділити на окремі групи: із хліборобськими, мисливськими, військовими, казковими, весільними та біблійно- релігійними мотивами.
2. **Івана Купала.** Це день літнього сонцевороту, що тепер сходиться із християнським святом Різдва Святого Пророка Предтечі і Хрестителя Господнього Івана. Святкується 24- го червня за старим календарем, або 7- го липня- за новим. Як народне свято, день Івана Купала відбувається з багатьма своєрідними обрядами та піснями. Із давніх- давен в Україні дівчата й хлопці виходять із села з веселими піснями, розкладають вогнища (купала) десь поблизу річки, танцюють навколо вогнища та стрибають через вогонь. Дівчата співають ворожбицьких пісень і за різними прикметами гадають, чи здійсняться їхні сердечні бажання. Ранком до сходу Сонця вмиваються "іванівською" росою на красу.
3. **Зелені свята.** Через місяць після дня Святого Юрія (23 квітня за старим і 6 травня за новим календарем) у римських календарях є свято троянд (роз)- розалії, від якого починалося літо. Від римлян це свято перейшло на Балкани, а звідти до нас, на Україну. Із приходом християнства воно було з'єднане із Святою Неділею- *Трійцею*. Тиждень перед Трійцею називають тепер "зеленим" ("кличальним" або "русальним"), а три останні дні цього тижня і три перші дні трійцького тижня називають "Зеленими святами". Неділя Зеленого тижня називається П'ятидесятницею- це п'ятдесятний день після Великодня. Зелений тиждень починається у четвер. У цей день дівчата плетуть вінки з конвалії, незабудок, васильків, чебрецю (у неділю йдуть на те місце, де плели вінки, щоб розвивати їх). У суботу до сходу сонця дівчата йдуть рвати запашне зілля: чебрець, полин, любисток. Увечері квітчають свої хати зеленим гіллям. У зелену суботу існує звичай поминати тих, що згинули без вісті та самогубців.

Про багато місцевих обрядів ви можете дізнатися у своїх бабусь і дідусів, батьків.

  1. Які найвідоміші звичаї і обряди у вашому населеному пункті?

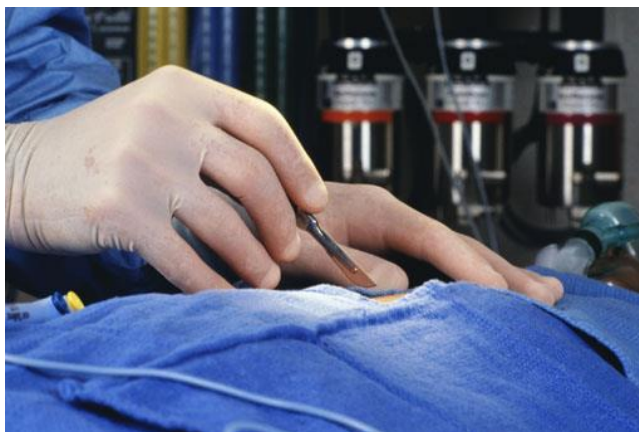
§ 27. Заняття населення. Освіта. Медицина.

Кожна людина у своєму житті намагається отримати улюблену спеціальність, професію, адже працюватиме вона за обраним фахом усе трудове життя. Одні працюють на заводах, фабриках, шахтах, на полях чи фермах, тобто виробляють якусь продукцію. Ці люди зайняті у *виробничій* сфері. Інші працюють у лікарнях, школах, бібліотеках, органах управління. Таку сферу діяльності людей називають *невиробничою* (соціальною). До найчисельніших категорій

працівників невиробничої сфери належать медики, які працюють у закладах охорони здоров'я (лікарнях, санаторіях, аптеках), працівники культури (бібліотекарі, робітники клубів), учителі і вихователі (працюють у садках, школах, училищах).

Система освіти нашого району нараховує 1 професійно-технічне училище, 21 загальноосвітню і 1 допоміжну школу, понад 10 дитячих садків, Будинок дитячої та юнацької творчості та Дитячо-юнацьку спортивну школу. У системі працює понад 500 кваліфікованих педагогічних працівників (серед яких- Заслужений учитель України, учителі-методисти та старші учителі), які навчають та виховують близько 3500 дітей та підлітків. Найбільші заклади освіти- Згурівські ПТУ та загальноосвітня школа I-III ступенів (на карті "Зклади освіти" знайдіть найбільші сільські школи).

Система охорони здоров'я- це система закладів, що дбають про охорону та зміцнення здоров'я, збереження життя людей. Вона включає у себе центральну районну лікарню, дві дільничі районні лікарні, три лікарські амбулаторії, 25 фельдшерсько- акушерських пунктів, аптеки та аптечні пункти.

Мал.15. Іде операція

Розв'яжіть кросворд до §27 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

					1	Ш												
				2		К												
3						О												
			4			Л												
					5	А												

1. Видатний український письменник і художник, ім'ям якого названо село в нашому районі.
2. Медичний заклад.
3. Заклад культури.
4. Заклад освіти.
5. Заклад освіти для дошкільнят.

- ▲ ? 1. Які заклади освіти, охорони здоров'я є у вашому населеному пункті?
2. Яких спеціалістів готує Згурівське ПТУ?

§ 28. Характеристика обласного та районного центру

За картами району та області, додатковим матеріалом, охарактеризуй Київ- обласний центр та Згурівку- районний центр.

1. Назва міста (селища), її походження.
2. Положення міста (селища).

3. Рік заснування міста (селища).
4. Кількість жителів.
5. Найбільші підприємства.
6. Заклади освіти і науки, культурні та історичні пам'ятки.
7. Охорона природи.

Розв'яжіть кросворд до §28 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	З								
2	Г								
3	У								
4	Р								
5	І								
6	В								
7	К								
8	А								

1. Найменше село району.
2. "Зникле" село нашого району.
3. Одне із найбільших сіл району.
4. Форма рельєфу району.
5. Райцентр найбільшого району області.
6. Село району, в якому є завод.
7. Село, назву якому дав Петро І.
8. Стара назва Терлещини.

1. Які найбільш відомі історичні, культурні, архітектурні пам'ятки Києва ви знаєте?
2. Які природні, культурні, історичні пам'ятки є у вашому населеному пункті?

§ 29. Сільське господарство

Усі ви знаєте знаменитого самітника Робінзона Крузо. Згадайте, як зрадив він кільком знайденим у кишені зернинам! Відтоді він зміг вирощувати зерно, обробляти ділянку землі. У цьому епізоді яскраво проявляється прагнення людини до землі, до землеробської праці. Людина почала займатися примітивним обробітком ґрунту 14 тисяч років тому. За цей час і способи роботи незрівнянно удосконалились, і кількість культур значно зросла. Сьогодні неможливо уявити собі селянина у полі чи на фермі без потужної техніки, новітніх досягнень селекції та генетики, які вивели нові високоврожайні та стійкі до хвороб сорти рослин, високопродуктивні породи тварин. Така сфера діяльності людини по вирощуванню культурних рослин та свійських тварин відноситься до **сільського господарства**.

Сільське господарство поділяється на галузі: *рослинництво* та *тваринництво* (чим займаються люди у цих галузях?). Зважаючи на прекрасні ґрунти нашого краю неважко зробити висновок, яка галузь має кращі умови для розвитку і дає більше продукції- це рослинництво.

Наш район розташований у лісостеповій зоні, помірно теплій улітку і нехолодній узимку, достатньо зволожений із невеликою ймовірністю засух і чорноземними ґрунтами на 90% площ. Такі умови найсприятливіші для вирощування таких сільськогосподарських культур, як пшениця, переважно озима (чому?), цукровий буряк, ячмінь, соняшник, кукурудза. Значну роль у сільському господарстві нашого району відіграє овочівництво і садівництво. Досить великі площі зайняті садами у Новій Олександрівці, дещо менше їх у Черевках, Малій Березанці (знайдіть на карті "Рослинний світ", де ще є невеликі сади). Переважають яблуневі та ягідні насадження: малина, полуниця, смородина. Для тваринництва вирощують кормові культури: багаторічні трави, буряк, кукурудзу. Урожайність більшості культур менша, ніж у південних районах області, де трохи кращі умови.

Тваринництво району майже скрізь одногалузеве. Розводять велику рогату худобу (скотарство) м'ясо- молочною напрямку. У деяких господарствах займаються свинарством, вівчарством, бджільництвом, птахівництвом. В Усівці працює інкубатор.

За останні роки сільське господарство зазнає значних змін у зв'язку із перетворенням колективних господарств у приватні господарства різних типів, приватизацією землі.

Розв'яжіть кросворд до §29 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	П						
2	О						
3	Л						
4	Е						

1. Головна сільськогосподарська культура у нашому районі.
2. Зернова культура.
3. Вигін, галявина.
4. Підприємство, в якому зберігають зерно.

1. Які сільськогосподарські культури, крім названих, вирощують у нашій місцевості?

Сільське господарство: рослинництво, тваринництво

§ 30. Промисловість

Вирощена на полях і фермах продукція, видобуті корисні копалини преробляються на заводах, фабриках, електростанціях і виробляється промислова продукція. **Промисловість**- це сукупність підприємств, які виробляють товари народного споживання і засоби праці (тобто ті предмети, якими працюють на цих підприємствах).

Промисловість нашого району орієнтується на переробку місцевої сировини. Найбільшим і найстарішим підприємством є цукровий завод у Згурівці, якому вже майже 90 років. Його сировинна зона- це наш район та господарства кількох сусідніх районів нашої та Чернігівської областей. Його потужності дозволяють переробляти до 150 тисяч тонн буряків і виробляти до 20 тисяч тонн цукру (*підрахуйте, скільки жителів він забезпечує цукром, якщо річна потреба 50 кг?*). За останні роки ці цифри менші удвічі у зв'язку із скороченням посівів та зменшенням урожайності цукрових буряків.

Підприємство, яке переробляє молоко- акціонерне товариство "Надія". Воно виробляє широкий асортимент молочної продукції: фасоване молоко, йогурт, бринзу, сулугуні, масло, казеїн. Випускаючи якісну і смачну продукцію, АТ "Надія"- одне із найбільш стабільно працюючих підприємств району.

Невеликий цех по переробці продукції своїх садів є у Новій Олександрівці. Він може випускати соки, джеми, повидла. Займається також виготовленням власних вин та розливом привізної винної сировини.

У районі є два цегельні заводи, які на місцевій сировині випускали стінові будівельні матеріали: цеглу, блоки тощо (*знайдіть на карті "Промисловість" ці заводи*).

У Згурівці працює підприємство легкої промисловості "Орхідея", яке виробляє швейну продукцію. Згурівська пекарня забезпечує жителів району хлібобулочними виробами. Розпочато будівництво нової великої пекарні. У кількох селах працюють млини по виробництву борошна, олії.

У цілому промисловість району розвинена недостатньо і відіграє у житті району меншу роль, ніж сільське господарство.

Розв'яжіть кросворд до §30 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

1	З								
2	А								
3	В								
4	О								
5	Д								

1. Найбільший промисловий пункт нашого району.
2. Підприємство автомобільного транспорту.
3. Акціонерне товариство відкритого типу.
4. Підприємство швейної промисловості району.
5. Шкідливі викиди в атмосферу.

- ? 1. До якої галузі відноситься Згурівський цукровий завод?
2. Як розвиток промисловості може сприяти зменшенню безробіття?

 Промисловість: харчова, легка

§ 31. Транспорт. Зв'язок

Як кровоносні судини в організмі, так і шляхи сполучення понизують всю територію України, області, району. Без доріг неможливе життя сучасної людини, господарства. За час існування людства транспортні засоби змінювались і вдосконалювались. Сьогодні люди використовують такі види транспорту: сухопутні види (залізничний, автомобільний, трубопровідний), водні (морський, річковий), повітряний (авіаційний).

У нашому районі найкраще розвинений автомобільний транспорт. До кожного села можна доїхати автомобілем чи автобусом по дорозі із твердим покриттям. У Згурівці працює автотранспортне підприємство, яке здійснює пасажирські та вантажні перевезення. Крім нього, багато маршрутів здійснюють приватні водії автобусів. Автобусним сполученням Згурівка і села району сполучені із Києвом, Яготином, Березанню, Прилуками, Переяславом-Хмельницьким.

Залізнична гілка Згурівка- Яготин (*знайди її на карті*) дає вихід до магістральної залізниці Київ- Харків. По ній здійснюються вантажні перевезення в основному цукровим заводом. Є можливість пасажирських перевезень.

За останні роки у районі було побудовано і будується сотні кілометрів трубопроводів, по яких голубе паливо- природний газ транспортується до сіл району.

Важливу роль у забезпеченні життєдіяльності району відіграють підприємства зв'язку "Райтелеком"- підприємство електронного зв'язку та Згурівський вузол поштового зв'язку. Вони забезпечують населення та організації району телефонним і телеграфним зв'язком, доставляють періодичну пресу та листи тощо. Важливе значення має одна з найкращих і найновіших в області телефонних станцій із трансляційною вежею висотою понад 90 м, яка дає змогу здійснювати міжміські і міжнародні телефонні переговори.

Розв'яжіть кросворд до §31 і у виділеному стовпчику отримаєте слово, тісно пов'язане із вивченим у цьому параграфі матеріалом.

						1	П							
		2					О							
3							Ш							
						4	Т							
						5	А							

1. Вид поштового грошового відправлення.
2. Апарат для розмов на відстані.
3. Професія робітника зв'язку.
4. Вид транспорту.
5. Галузь, яка здійснює перевезення пасажирів і вантажів.

? 1. Які найпростіші види транспорту використовуються в нашій місцевості?

Транспорт. Зв'язок

§ 32. Ознайомлення з місцевим підприємством

Відвідавши місцеве промислове чи сільськогосподарське підприємство, опиши його за планом:

1. Назва та до якої галузі відноситься підприємство.
2. На які цехи (дільниці) поділяється.
3. Яку продукцію (і скільки) випускає чи вирощує.
4. Яку сировину використовує.
5. Які види транспорту застосовує.
6. Скільки працюючих на підприємстві.
7. Із якими підприємствами підтримує виробничі зв'язки.

ШЛЯХИ, ЩО ЗА ПЛЕЧИМА
(До біографії Василя Большака)

Життєві шляхи Василя Большака почалися від порога селянської хати в зеленій Безуглівці Згурівського району на Київщині. І непишна ніби природа Згурівщини- поля розлогі, та ярки, та переліски зрідка, а ще - Супій хлюпоче неподалік, поважний, спокійний, інколи пересихає майже аж до дна, інколи розливається - берегів не видно. Та змалечку вподобав малий Василько рідні краєвиди. Чимало бачив після них, писав про різні краї, тільки ж найяскравішою постає зі сторінок його книг рідна Безуглівка, описана під псевдонімом Снігурівки, її неповторне обличчя, природа, а головне - люди, щирі, чесні, працьовиті.

Зростав Василь, як і всі хлопці - "драпашники". Що вирізняло його з гурту друзів- так це потяг до слова, писаного слова. Часто згадує письменник з теплим гумором про те, як він "увійшов у літературу" газетним дописом про... рідного батька, колгоспного завгоспа, який не подбав своєчасно про ремонт інвентаря.

Отож ясно, що шлях його слався один - у газету, до нелегкого журналістського хліба. Привів він юнака в Українське комуністичне газетне училище імені Миколи Островського, а потому - в політосвітню школу в Харкові. Закінчив і школу, військово медучилище.

Були то роки передвоєнні, пройняті тривожними подіями передгрозя. Героїчна боротьба республіканців, інтернаціональних легіонів проти фашизму в Іспанії. Романтика завоювання Арктики. Рекорди Чкалова й Коккінакі...

І ще: тягнуло вже порохом боїв та згарищ із Франції, долинали розриви бомб над англійськими містами.

Покоління, що мужніло в ті часи, кращих з кращих посилало у військові училища. І вони, з лейтенантськими "кубарями" на петлицях, склали основу радянського офіцерського корпусу. Вони - ті, хто "командував ротами, хто замерзав на снігу".

Був серед них і випускник Харківського військового училища лейтенант Большак. У липні сорок першого крокував уже в бойовому строю. Перші бої під Сумами...

Чорні шляхи відступу, лють і гіркота безсилля, пекуча ненависть до знахабнілого ворога. Та була й віра в перемогу. Сіяти оту віру й плекати її - чи не було то найтяжчим у невимовно важкі роки: сорок перший та сорок другий? Саме це розумів комсорг окремого піхотного батальйону Василь Большак. Він був усюди, а головне- там, де найнебезпечніше.

Трудні шляхи війни... Воронежський фронт. Степовий. Перший Український. Другий Український... Назавжди залишилась в пам'яті вогнегромна Курська дуга, бої під Конотопом, Бахмачем, форсування Дніпра. А далі - Львів, Краків, древній польський Вроцлав, званий німцями Бреслау... І нарешті - 9 травня - красуня Прага...

Не рясно в політпрацівника з вільним часом. Та й тоді Василь Большак не забував про зброю- слово. У фронтових газетах з'являються його нариси, статті. Перший нарис у "Армійській правді" - про героя-солдата з Вешенської - земляка Михайла Шолохова...

Спалахнув червоний прапор над рейхстагом, полетіли фашистські штандарти до ніг наших воїнів.

У кінці 1945 року тодішній міністр освіти Павло Тичина звертається з листом до Головного Політичного Управління Армії- і до звання В.Большака "старший лейтенант" додається слово "запасу". Але ні, він не в запасі. Він - журналіст, працює в газетах "Київська правда", "Придунайська правда", "Колгоспне село", в журналах - "Советская Украина", "Дніпро". Талант письменника розвивався, набував сили на їх сторінках.

Журналістські дороги вели в самісіньку гущу життя, зводили з цікавими людьми, розкривали перед ним гострі, хоч і приховані конфлікти. Усе це потім, переосмислене художньо, перетоплене жаром серця й пережите, випліскувалось правдивими гарячими рядками - чи то в газетних матеріалів, статей, нарисів, а чи літературних творів.

Було ще навчання - на курсах газетних працівників на факультеті журналістики Вищої партійної школи, яку закінчив у 1953 році. На той час В.Большак стає відомим журналістом, автором збірки нарисів "На мирній землі", прихильно зустрінutoї й читачами, й пресою.

Десь близько десятка років віддано улюбленому дітищеві - журналу "Україна", головним редактором якого письменник був до 1972 року. Тут широко розкрився його талант як вмілого організатора журналістської справи, цікавого й своєрідного письменника.

... За всіма клопотами - і службовими, й громадськими - встигав В.Большак і писати. До того ж багато. Одних лише книжок, художніх нарисів та документальних творів вийшло друком понад два десятки. І напружена публіцистична творчість, нариси, статті, збірки гуморесок, романи, повісті.

ІВАН ІВАНОВИЧ КИРІЙ АВТОБІОГРАФІЯ

Народився я на початку літа (12 червня) 1924 року у бідній селянській родині в селі Пасківщина Згурівського району Київської області.

Дитинство моє (як, до речі, і все життя) було суворим, нелегким. З організацією колгоспу в селі почалося безхліб'я, потім голод. Якби весною 1933 року наша сім'я не втекла до материних братів у Маріуполь, не знаю - чи вижили б ми, бо смерть почала косити дорослих і дітей своєю безжалісною косою. Про це я розповів у своїй повісті "Голодна весна".

Повернувшись на початку 1935 року через хворобу матері додому, ми не застали своєї старої хати: її розібрав колгосп на паливо. Стали жити по чужих хатах, наймали хатини. Батько з матір'ю працювали в колгоспі, а я продовжував учитися в школі. До речі, у школу я пішов рано, бо батько навчив мене писати й читати ще вдома. Провчився у першому класі одну чверть, а після нового року мене пересадили у другий, бо в першому мені робити було нічого. Я вільно читав "Кобзар" Т.Шевченка, оповідання І.Франка, А.Тесленка, М.Коцюбинського, знав багато віршів напам'ять.

По закінченні школи ми, дітлахи, ціле літо (до вересня) теж працювали в колгоспі: носили воду полівницям і жниварям, збирали на буряках довгоносиків, у жнива - колоски, пасли коней - заробляли трудовні і харчувалися в полі, бо дома їсти не мали чого. Відмінником у школі я не був, але вчився охоче, поганих оцінок не мав, багато читав художньої літератури.

Переконаний; любов до книги, до художнього слова посприяли тому, що я сам став писати вірші та невеличкі оповідання про природу, школу, своїх товаришів. Вірші спершу вміщували у класній та шкільній стінгазетах, потім друкували в районній газеті. А у сьомому класі моє оповідання "В степу" надрукувала дитяча газета "На зміну", юнкором якої я був.

Семирічку закінчив у своєму селі Пасківщина 1939 року. Дуже хотів вступити в газетне училище у Харкові, щоб стати журналістом, але його на той час розформували, і пішов я у восьмий клас Згурівської середньої школи. Навчання в десятиріччі було платне, учитися було важко, не вистачало підручників. Але я старався. І читав, читав, читав художні твори, яких у Згурівській шкільній і районній бібліотеках було значно більше, ніж у Пасківщині. Багато читав і багато писав до районної газети віршів, оповідань, нарисів, кореспонденцій. Був активним сількором районки. Та, на жаль, школи в Згурівці не закінчив. У червні 1941 року почалася Вітчизняна війна, гітлерівська Німеччина віроломно напала на нашу країну, ворожа армія невдовзі окупувала Україну. З червня 1941-го по червень 1943 років жив у своєму селі разом з батьками, не один раз ховався в лісах і болотах від насильного вивезення на роботи в Німеччину. Але дарма. На початку червня 1943-го був нарешті спійманий поліцією і незабаром опинився аж у Баварії, в місті Ноймаркт, неподалік від Нюрнберга, де став працювати на лісопильному заводі. За два роки перебування в Німеччині зазнав голоду, холоду, рабського приниження, не раз був на грані смерті. Та доля зберегла мене, і в липні 1945 року я повернувся у свою Пасківщину, де на мене чекала сумна звістка: 5-го травня того ж таки року загинув на фронті батько десь на підступах до Берліна. Писав у листі до матері, що йде визволяти з неволі мене: "Або сина знайду, або сам не прийду". Не прийшов сам, а я до кінця днів своїх буду вдячний йому за турботу про мене. Я продовжую жити за нього, живу так, щоб нічим не осквернити його світлої пам'яті.

Одразу ж після повернення додому став працювати на різних роботах у колгоспі. Знову став писати до районної газети. Знову вірші, нариси, кореспонденції про моїх односельчан. Навесні 1946 року мені запропонували посаду секретаря сільської Ради в рідному селі. Я згодився, але пробув на ній недовго - у червні того ж таки року як активного сількора мене запросили на роботу в редакцію районної газети.

Робота в газеті окрилила мене, я писав багато, на різні теми, швидко опанував усіма газетними жанрами: інформація, кореспонденція, звіт, нарис, фейлетон. Не забував також і про вірші та короткі оповідання, з якими часто виступав у газеті. Були вони, звичайно, недосконалі, але я вперто вчився. Багато читав, займався самоосвітою, бо за плечима незакінчена середня школа. Я вчився в книг, у людей, з якими постійно спілкувався. А люди наші мудрі, від них можна багато навчитися корисного. Згодом, працюючи в редакції, я спершу заочно закінчив Київський технікум підготовки культосвітніх працівників, а потім факультет журналістики Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка по спеціальності - журналіст, тобто - став дипломованим журналістом.

Починаючи десь із 1949 року мої оповідання про дітей і для дітей стали з'являтися в київських газетах та журналах, зокрема газеті "Зірка" (дитячій), журналах "Барвінок" і "Піонерія", а у 1951 році оповідання надрукували альманахи "Ранок" та "Молодь". Того ж таки 1951 року я був учасником республіканської наради молодих письменників України.

Року ж 1958-го у видавництві "Веселка" вийшла моя перша збірка оповідань про дитячі роки Івана Франка "Ключі до щастя". На той час я вже був редактором райгазети, попрацювавши в ній інструктором, літпрацівником, завідуючим відділом листів і секретарем.

У 1960 році вийшла друга книжка оповідань про сільських школярів - "Як ми їздили в Каховку", у 1964-му тертя - "Сигналісти". Тоді ж, влітку 1964-го, мене прийняли до Спілки письменників України.

Після шістнадцятирічної праці в Згурівській райгазеті я працював у райгазетах Яготинського, Переяслав-Хмельницького та Баришівського районів. З квітня 1970 року живу і працюю в Києві. Спершу був кореспондентом-організатором Бюро пропаганди Спілки письменників, а з жовтня 1971-го по липень 1985-го років, до виходу на пенсію, старший редактор видавництва "Молодь". За роки творчої праці написав і видав 26 книжок для юних і дорослих читачів. Одна з них - "Сто усмішок" - поетична.

З приємністю хочу відзначити, що велику увагу юних читачів викликали такі мої книжки: "Ключі до щастя", "Після грози", "Спасибі вам, люди", "Пригоди Касі-Васі Гармаша", "Ровесники", "Хлопці з Вишневого", "Вечеря для зайця", "Голодна весна". Серед дорослих читачів знайшли схвалення книжки пригодницького жанру: "Листок з календаря", "Сліди під вікном", "Не спіткнутися в дорозі", "Загадковий Ус" і "Скарга прокурору".

Окремі оповідання та повісті були опубліковані в перекладі на російську, білоруську, казахську мови.

Перебуваючи на пенсії, не сиджу склавши руки. Пишу віршовані гуморески, оповідання, друкуюсь в періодичній пресі. Охоче зустрічаюсь з читачами, зокрема юними - в школах.

Жовтень 1994 р.
м.Київ.

МУСІЙ СТЕПАНОВИЧ КОНОНЕНКО

М.С.Кононенко народився 22 серпня 1864 року в селі Турівці Пирятинського повіту (тепер Згурівський район Київської області). Його батьки були кріпаками Андрія Маркевича, автора "Історії Малоросії" (у нього, що відзначався гостинністю, бували Т.Г.Шевченко і П.О.Куліш, Віктор Забіла і композитор Глінка, навіть Пушкін). Батько служив кухарем, а мати (дівоче прізвище Школик) - дуже обдарована жінка, служила поденною наймичкою.

Змалку Мусій дуже хотів учитись, але не було у чому ходити в школу, тому провчився в місцевій школі лише 2 зими, потім мусив найнятися козачком до поміщиці. Разом із слугами потрапив до Києва, там став наполегливо займатися самоосвітою і писати вірші. Ті, хто його знав, називали "талановим народним самородком". Впливові люди зібрали за підпискою 100 крб., що

дало йому можливість деякий час навчатись на педагогічних курсах. У 1883 році вийшла його поема “Нещасне кохання”.

Із 1885 по 1890 рік служив у війську. Був знайомий із багатьма письменниками і громадськими діячами- Леонідом Глібовим, Пантелеймоном Кулішем, Олександром Кониським, зустрічався із Нечуєм-Левицьким, Миколою Лисенком, листувався з Миколою Міхновським, ідеологом українського націоналізму, теж уродженцем Турівки.

Останні 11 років служив на залізниці, після відомих подій 1917 року працював співробітником Полтавської губсільсекції губспілка. Помер у 1922 році. Настав час згадати його чесне ім'я, відмивши його від тавра “реакційного романтика”, тому що магістральною проблемою його творів є тема неволі України.

Мусій Кононенко найбільше відомий як поет. У світ вийшло 5 поетичних збірок “Хвилі”. Також писав прозові твори: оповідання, повісті, романи (повісті “Два товариші”, “На волі”, “Наталка”, роман “Свобода”).

На Україні твори Мусія Кононенка практично не друкувалися протягом семи десятиліть. У 1994 році вийшла його збірка віршів “Хвилі” у видавництві “Смолоскип” завдяки фінансовому сприянню онуки поета Оксани Колісниченко, яка проживає в США. Кращі його твори приваблюють гарячим патріотичним чуттям, щемливим оповідальним ліризмом, послідовним гуманізмом.

МИКОЛА МАРКЕВИЧ

Т.Г.Шевченко і М.Маркевич

Те, що ряд сіл нашого району існували вже давно як виселки чи хутори, приписані до сіл чи слобід, підтверджує карта України 1640 р., зроблена Бопланом, французьким інженером. На цій карті є Турівка, Красне, Усівка, Черевки.

Назва села “Турівка” походить від слова “тур”, що означає “дикий бик”. Одне із самих древніх сіл району відоме іменами ідеолога українського націоналізму М.Г.Міхновського, відомого українського історика М.А.Маркевича.

Але в селі бував і Т.Г.Шевченко. У липні 1845 р. він вдруге приїхав на Україну, де у нього було багато друзів. Поспішав він в Яготин, де на нього з дня в день чекала незабутній друг- В.М.Репніна.

А вже у 1847 р. поет відвідав Турівку, де жив М.А.Маркевич, поміщик, власник Турівки. Це село роду Маркевичів було надане у 1716 р. гетьманом України Скоропадським. У 1832 р. маєток становив 1407 десятин землі.

Микола Федорович Маркевич - поет, музикант, етнограф, історик, видатний збирач архівних документів. Шевченко низивав Маркевича бандуристом, орлом сизим. М.Ф.Маркевич описав природу нашого краю. Походив він із тієї інтелігенції початку ХХ століття, яка ще не досить володіла рідною мовою, писала по- російськи, але любила свою землю, сприяла культурно- національному відродженню України.

Освіту здобув блискучу, близько був знайомий з поетом і критиком В.К.Кюхельбекером, майбутнім декабристом, із видатним літератором того часу В.А.Жуковським. Вірші Маркевича виходили окремими виданнями в Москві, Лейпцігу. Займався він і перекладацькою діяльністю, зокрема, перекладав Байрона, Шіллера.

Будучи за межами України, поет висував ідеї народності, вивчав минуле, збирав фольклор і опрацьовував його в поетичній формі. А остаточно поселяється в Турівці, одружується. Змальовував у віршах забобони, марновірство, повір'я українців, їх історію, домашній побут. Віршований розмір своїх балад він, як гарний музикант, пристосовував до мотивів відомих українських пісень. Ось деякі з цих творів: “Сон- трава”, “Удавленник”, “Гетьманство”, “Медный бык”, “Ведьма”, “Украинские ночи”, “Русалка”, “Украинские мелодии”, “Ивана Купала”.

М.Ф.Маркевич дуже любив поезію Шевченка. В 1847 р. він поклав на музику його вірші “Нащо мені чорні брови”, сприяв популяризації її як народної пісні.

М. Ф.Маркевич, залишивши помітний слід у розвитку української культури, гідний того, щоб ім'я його зайняло чільне місце в історії Згурівського району.

МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ МЕДУНИЦЯ АВТОБІОГРАФІЯ

“Хто знає Оржицю? Вона в Сулу тече у нашій стороні“, - писав в одній з байок український письменник Євген Гребінка. До оцих ось берегів майже пересохлої річки підступають городи і левади села Старої Оржиці Згурівського району на Київщині, де я й народився 24 травня 1938 року.

Здається, Хемінгуей сказав, що Париж- це свято, яке завжди з тобою. У кожного з нас є свій Париж, своя столиця - не в прямому розумінні цього поняття й слова, а переносному. Святом дитинства я вважаю Згурівку - селище міського типу, райцентр, розташований за 120 кілометрів від Києва і вісім кілометрів від мого рідного села. Там я вперше побачив і промислове підприємство - це був цукровий завод, і залізницю, і поїзд- ту “машину, ту залізну“, яка милого кудись завезла, як співається в народній пісні, власне, не зовсім справжній поїзд, а “теплушку“, що раз на добу, чмихаючи парою і пронизуючи голосним гудком навколишні поля, брала курс на вузлову станцію - Яготин. Звідти й починалася моя дорога у велике життя, там жили й живуть родичі- близькі й далекі, земляки, які стали героями моїх творів, там, у тих краях, я почув материну мову, материнську пісню, вперше покохав, пізнав душу і щедроти трудової людини.

Жили ми на кутку, заселеному нашими однофамільцями. Він так і називався - Медуничівка. Батько мій був мірошником колгоспного вітряка. Власне, це трохи згодом. А перед тим він мав власного млина, за що й поплатився під час колективізації - його розкуркулили і глибокої зимової ночі мали вивезти на Соловки. Врятував хрещений батько, тодішній голова колгоспу, який допоміг йому просто втекти з саней, а дітей, моїх старших братів і сестер, розібрали по домівках родичі. Я народився, коли вже та веремія трохи вгамувалася. Хоча й тоді ще батька хотіли потягти “на цугундер“. Мати працювала на різних роботах, а коли захворіла на серце та ревматизм, вела домашнє господарство. До слова, народила вона мене на сороковому році свого життя. Родин не бажала. Розраїв батько: буде, мовляв, на старість втіха - і виявився пророком. Помер він у шістдесят сім років, мати пережила вісімдесятирічний рубіж.

Я був найменшою, п'ятою дитиною в сім'ї. І справді певний час втішав самотню старість батьків. Світ мені відкривався піснею і плачем. З піснею мої односельці-оржичани справляли христини, весілля, проводжали на фронт і в армію рекрутів, ховали померлих. Радість, горе, печаль - все висловлювалось або прислів'ям, або народною піснею, бо люди нашого села, як і всі люди праці, були скупі на слово і щедрі на душевну красу. Пісня мені була школою, музеєм, театром, історією рідного краю і сучасною долею.

Ніби сьогодні бачу матір за прядкою, біля вікна. Сидить вона, висотує нитку, жалібно приспівуючи “Сини мої, соловейки“, а з очей капають сльози. Двоє моїх старших братів були десь на чужині - старший в неволі, в Освенцімі (тоді, правда, ми ще не знали, що він сидів у концтаборі), а середній разом з військами перейшов західний кордон, де гриміла війна. Тринадцятирічна сестра як полонянка теж десь гиніла в німецькому рабстві.

Естетику думок і почуттів брав я з життя, природи і людей, котрі мене оточували.

Не було у нас великої води, не було й чарівливих лісів. Зате за сільським поворотом починалося поле - то зелене від половіючих хлібів, то біле від квітучих гречок, що пінилися під вітром як свіжовидоєне молоко, то рахманно-чорне від ріллі, що синіла в прозорому серпанку осені... І коли я, вивчивши в школі азбуку, прочитав: “Кругом поле, як те море широке, синіє“, - я подумав, що це сказано і про наші старооржицькі поля та лани.

Мабуть, тоді під впливом Шевченка і запала в серце повага до слова, яким можна так схвилювати душу. Але, звичайно, я не збирався стати письменником, мріяв бути художником, проводячи цілі дні за фарбами та пензлями (правда, вже тоді одного разу майнула думка: як стану художником, напишу колись повість про художників; що це було - чи не провістя долі? - не знаю). Потім захопився журналістикою, закінчив Київський університет - факультет журналістики. Принагідно скажу, що Старооржицьку середню школу, в якій я вчився з 1946 по 1956 рік, закінчив зі срібною медаллю. Регулярно друкуватися почав з 1957 року, хоча перша публікація про шкільні справи з'явилася ще тоді, коли я вчився у десятому класі, в згурівській районній

газеті, але з'явилася вона не з моєї ініціативи, а з ініціативи самої газети - їм просто потрібен був плановий виступ секретаря комсомольської організації, яким я саме тоді був і, очевидно, не на останньому рахунку. Літературним дебютом вважаю нарис "Якби бузок не відцвітав" - у журналі "Дніпро", восьмому числі за 1969 рік.

Все життя працюю в пресі - був літпрацівником, завідуючим відділом, відповідальним секретарем: спочатку в газетах "Молодь України", "Сільські вісті", "Друг читача", потім у журналах "Трибуна лектора", "Народна творчість та етнографія", "Хлібороб України", "Український театр".

Журналістика, зокрема робота над нарисами, які, окрім розкиданих по сторінках періодики та різних збірників, вийшли в мене й окремими (головніші - "Ще один день", "На сільських дорогах", "Людя на добро"), привела природно до оповідання, повісті, роману - художньої творчості, так би мовити, професіонального гатунку.

Відтак і народилися книжки повістей та оповідань "Журавлине перо" (1969), "Листи одної адресатки" (1973), "Щоб жито родило" (1976), "Чистовід" (1982), "Збудуй свій корабель" (1985), "Зелена Оржиця" (1986), "Сповідь перед матір'ю" (1988), "Про що говорять закохані" (1990), а також роман "Брати і побратими" (1990).

Це ті, що побачили світ. Написано ж значно більше. Зокрема, у письмовому столі, як кажуть журналісти, в портфелі лежать досі не опубліковані такі речі: роман "Підозра", два томи (кожен по шістьсот сторінок) автобіографічної мозаїки "Чим жив на світі я", повісті "Евакуація", "Вітер днів", "Кувала зозуля...", "Те тривожне літо", "...І шаблі дзвеніли", "Бо так полюбив Бог світ", "Райдуга в хмарах", монологи "І приснився сон". Не менше п'яти томів!

Кілька разів у хвилини відчаю клявся більше не писати, але, мабуть, горбатого могила виправить. Тим паче, що я давно переконався: найщасливішим бував лише в ті моменти, коли схилявся над чистим аркушем паперу за робочим столом. І це щастя не можуть замінити ніякі матеріальні блага на землі.

Відрадою останніх років став син, який підхопив любов моєї молодості, закінчив той же факультет, що кінчав я, і пішов працювати в пресу.

Михайло Медуниця.
1976-1994.

МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ-БОРЕЦЬ ЗА САМОСТІЙНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Серце одного з перших українських націоналістів, нашого земляка з Турівки, непохитного борця за самостійну Україну, перестало битися вісім десятиків років тому.

Сам Микола Міхновський був сином священника із с. Турівка. У 90-х роках XIX ст. він добре знав представників українського руху. Мріяв поглибити ідею української державності, зробити її не просвітницькою, а політичною. Микола був проти спілки у боротьбі українських і московських революціонерів, вважаючи, що вони теж хочуть поневолення української нації. Він говорив, що покоління, яке першим виступило за національні інтереси, мусить створити свою національну ідеологію. Різкі висловлювання цієї людини багатьох налякали і образили.

У лютому 1890 р. народилася РУП (Револуційна Українська Партія). Ініціатори її створення звернулися до М. Міхновського написати для РУП політичну програму. У тому ж місяці в Полтаві на Шевченківському святі він виступив із промовою, де націлював на необхідність збройної революційної боротьби за права українського народу.

Звичайно, часто говорячи про московську націю, як шовіністичну, Міхновський явно згущував фарби. Але ж це легко зрозуміти, вияснивши, в яких умовах була Україна. Ось цитата з його виступу: "Українська нація мусить здобути собі свободу, хоч би завалилася ціла Росія. Мусить здобути собі визволення з рабства національного і політичного, хоч би поллялися ріки крові!".

Пізніше з РУП вийшла УНП (Українська Народна Партія), в рядах якої об'єдналися тільки виразні націоналістичні елементи, що стояли за революційну боротьбу в побудові Української держави.

Міхновський і його однодумці добивалися державного визволення українців, начебто розуміючи, що на зміну царській Росії прийде багатонаціональна соціалістична Росія з її соціалістичним “Самодержавством”, хоч і новим, але все ж таки бюрократичним напрямом і тоталітарною системою гноблення іншої нації.

Під час першої революції 1905 року Міхновський та його друзі по партії звернулись до українського народу із закликом увійти в революцію та організувати повстання під прапором боротьби за самостійну українську державу.

Змушений воювати на фронтах першої світової війни, вже у 1917 році, коли в Росії вибухнула друга революція, Міхновський повертається на Україну, розшукує однодумців, вважаючи, що падіння царизму розв’язало руки Україні, що революція в Росії дає змогу скинути московське ярмо і відновити самостійність Української держави. Вже 16 березня 1917 року він запропонував однодумцям негайно покликати до дії Українську Центральну Раду як орган тимчасового державного правління самостійної України.

У питанні державотворення Міхновський обрав співпрацю з іншими українськими політичними партіями та організаціями.

Але Центральна Рада вирішила насамперед головну увагу присвятити питанням соціальним, авже потім- політичним проблемам. Не знайшов Микола Міхновський підтримки і в питанні організації власної української національної армії, що змогла б захистити інтереси українського народу. Члени Центральної Ради трималися думки про передчасність цієї справи, вважаючи, що всього можна досягти шляхом згоди з новим російським демократичним урядом.

Можна погоджуватись чи не погоджуватись із думками і поглядами Миколи Міхновського, але треба визнати його щирий український патріотизм, прагнення об’єднати всі верстви Українського народу, розбудити його національну свідомість. Однак у цій жертволюбній праці він зустрів запеклих і непримиренних ворогів серед деяких українських діячів. Зокрема, поєдинок між Винниченком і Міхновським був поєдинком між силами, які хотіли її автономії в складі Росії та прихильниками незалежності.

Соціалістам вдалося відправити Миколу Міхновського на румунський фронт, де той пробув до падіння Тимчасового уряду в листопаді 1917 р. Відомо, що самостійну Українську державу Центральна Рада проголосила своїм IV Універсалом у січні 1918 року. Потім у Брест-Литовському були проведені переговори і підписано мирний договір. Це було перемогою ідеї Миколи Міхновського. Але те, за що він боровся тільки років, прийшло надто пізно.

Пильно придивляючись до Павла Скоропадського, Міхновський із ним пов’язував реалізацію своїх ідей. Друзі і однодумці його робили все, щоб допомогти йому стати біля керма державних справ гетьманщини, але Скоропадський не наважувався прийняти таке рішення, і запропонував йому тільки посаду “бунчужного товариша”, тобто постійного особистого радника гетьмана. Але таке пасивно дорадче становище не влаштувало Міхновського.

Хворого на тиф, його “взяли” у лікарні більшовики і ледве не розстріляли. У далеких подіях того бурхливого періоду Міхновському взяти участь не вдалося.

За те, що українські соціал- революціонери не використали неповторну нагоду відновити українську державу, довелося дорого заплатити всьому українському народові, який пережив “великий перелом” 1929 р., голод 1932- 1933 років, репресії 1934- 1938 рр., війну 1941- 1945 рр., післявоєнні голод, розруху, злигодні.

Для Міхновського почалися поневіряння, скупі заробітки. На Кубані його захопила евакуація добровільної армії Денікіна. Міхновський пробував використати цю нагоду для виїзду за кордон. Але денікінська влада відмовилась видати йому потрібну для виїзду візу як “відомому непримиренному ворогові Росії”. Навесні 1924 р. Микола Міхновський переїхав до Києва. У квітні потрапив до казематів ДПУ, але через кілька днів був звільнений. З травня 1924 р. його знайшли повішеним у саду, сам факт чого і зараз залишається загадковим.

Микола Міхновський стояв біля витоків українського організованого політичного руху, створення політичних організацій і партій. І як можна сьогодні, коли будуюмо незалежну українську державу, забути це ім’я?! Воно повинно бути написано на скрижалях нашої незалежності.

Згурівський район

У лісостеповій частині України, де розташований наш район, з її помірноконтинентальним кліматом (м'яким, рівним, достатньо зволеним), багатою рослинністю і тваринним світом, навіть давні люди могли знайти собі їжу.

Кам'яний вік на території України представлений багатьма пам'ятками, у тому числі місцями проживання людей, їх поселень (стоянок), кількість яких увесь час зростає завдяки зусиллям археологів. Виявлені давні пам'ятки належать до різних епох кам'яного віку, проте більшість із них-до найпізнішого, відомого під назвою пізнього палеоліту, тривалість якого визначається часом від 40 (35) до 10 тис. років тому і характеризується найвищим рівнем розвитку техніки обробки каменю людьми.

Про перших поселенців нашого краю довідуємося з Добраничівської стоянки, яку було відкрито у 1953 році і досліджено під керівництвом учених І.Г. Підоплічка та І.Г. Шовкопляса. Матеріали Добраничівської стоянки є великою цінністю для науки, для пізнання далекої минувшини нашого краю. І залишки Добраничівської стоянки (а їх не одна тисяча) дали змогу встановити, що люди жили тут в епоху стародавнього кам'яного віку- пізньому палеоліті приблизно 15-12 тисяч років тому.

Більш пізніші віки і тисячоліття, що промайнули над нашим краєм, поки що не розкрили своїх таємниць, подібно до Добраничівської стоянки, і тому ми ще дуже мало знаємо про життя людей нашого краю у перехідну епоху мезоліту. Різний характер поверхні, наявність річок і в тому числі судноплавних, зокрема Супій, багата рослинність- усе це не могло не притягувати людей, яким потрібні були сприятливі умови спочатку для полювання, збирання і рибальства, а пізніше для скотарства і землеробства.

Очевидно, безліч різноманітних племен, місцевих і прийшлих, змінювали одне одного. Але майже всі вони переймали і зберігали традиції, які виникли ще в епоху неоліту: насипати над похованими, або спаленими могильні пагорби. Виникли насипні поховання близько 4- 6 тис. років тому, до нашої ери, проте основна частина курганів з'явилася в епоху міді- бронзи, яка на території України тривала від 4 до 1 тис. років до нашої ери. Ніде на земній кулі немає такої кількості їх, як на Україні.

Багато дослідників дотримуються думки, що територія Київщини була частиною земель, населених скіфами- орачами. Близько 2-3 тис. років тому вони населяли всю степову і лісостепову Україну до її лісової частини, залишаючи німих свідків цього перебування- могили, що височать у степах групами і поодиноці. Ці кургани з давніх-давен розкопувалися шукачами скарбів, археологами. В наш час вони нерідко розорюються на полях тракторами (наприклад, у Старій Оржиці). Таких поховань було багато навколо Згурівки, Олексіївки, Середівки (до 15 могил), Аркадіївки, проте на сьогоднішній день уціліли одиниці.

У багатьох людей існує помилкова думка, що кургани обов'язково скіфські. Можливо, що серед них є й пізніші слов'янські поховання, але, мабуть, стверджувати цього не можна, оскільки розкопок тут не робилось. У 1975 році проводилось обстеження курганів. У результаті експедиції було виявлено 185 курганів і 30 курганних груп. Експедиційна група у складі працівників Переяслав- Хмельницького та Яготинського історичних музеїв розкопала деякі з них (в урочищі "Терлещина", Ничипорівці, Богданівці). Дослідження свідчать (за ствердженням археолога В.О. Городова), що ще до появи скіфів у цьому районі було багаточисленне населення неолітичних мисливців- скотарів. Найстарішими виявилися поховання в Богданівці. Вони відносяться до ямної культури, курганні насипи якої практично найдавніші на території України і всієї Східної Європи. Ничипорівський могильник значно пізніший і відноситься до типу слов'янських.

Вірогідні відомості про давнє населення нашого і сусідніх районів маємо з IX віку- часу утворення Київської Русі. Це князівство було прикордонним. За ним на схід жили кочові скотарські народи, а згодом і половці. Ці кочівники часто нападали на міста і села князівства. Це вимагало від населення запобіжних заходів. Люди оселялися на берегах річок, долини яких були вкриті густими листяними лісами, що захищали; по наших річках- Супою і Переводу- залишились так звані "городища" у Бикові, Петрівці, між селами Красне і Петрівка, та городища, що звались

“Крайгород”, на острові річки Перевод між Миколаївкою і Середівкою. Тоді ж утворились як сторожові міста Прилуки, Пирятин. Річка Супій і місто Пирятин згадуються вже у повчанні князя Володимира Мономаха своїм синам. Шлях із Києва до Прилук у давнину і майже до 30-х років XV ст. йшов через Супій біля Биківського городища, далі степом біля городища Середівки в напрямку до р. Перевод. Саме городище на острові чотирикутне, оточене колись валом і глибокою канавою. На поверхні городища, особливо в північній частині, багато уламків череп'яного посуду, кісток тварин. Територія городища щорічно розорюється і цінні археологічні матеріали поступово втрачаються.

Феодалною роздрібленістю руських земель та їх послаблення через монголо-татарську навалу скористалися литовські князі. У 1362 році Великий князь Литовський Ольгерд захопив Київщину і Переяславщину. У 1471 році удільне Київське князівство було ліквідоване і замість нього створене воєводство. Після об'єднання Польщі та Литви в одну державу, що відбулось за Люблінською унією 1569 року, посилювався наступ на Україну польських феодалів. Вони поширили своє панування на Правобережну і Лівобережну частини України, у тому числі й на Київщину.

Початком масового поселення на території нашого краю слід вважати першу половину XVI ст., коли, рятуючись від панської неволі, люди почали переселятись на лівобережну Україну. Звичайно, поселенці освоювали найпридатніші для поселення місця. Для цього дуже зручним виявився простір між р. Супій та її лівою притокою Іржавцем, особливо півострів Підварки, оточений з усіх боків, крім невеликого перешийка, річкою. Тут і виникло найстаріше поселення краю- теперішнє місто Яготин. Перша згадка в літературі про Яготин відноситься до 1552 р.

Протягом XVII ст. найбільше поселень виникло на р. Супій (Черевки, Красне, Ничипорівка, Панфили, Згурівка, Фарбоване, Безуглівка, Капустинці, Жоравка, Годунівка).

Друге пасмо- села, розташовані по Переводу: Турівка, Гречана Гребля- на лівобережжі річки, всі інші- правобережні. Найстаріше тут село Турівка, про яке є згадка в документі 1640 року. Це пасмо включає більше 10 населених пунктів.

По річці Оржиця розміщене третє пасмо з десятком населених пунктів. Найбільше село тут Лемешівка. Інші пасма значно менші і по річці Годунівка троє сіл- Годунівка, Червоне, Лозовий Яр, про яке говориться в старих довідниках: по річці Жоравці троє сіл- Жоравка, Лебедівка, Сулимівка, по річці Чумган- двоє: Богданівка, Черняхівка.

За часів польського панування до 1648 включно територія Згурівського району входила до складу Переяславського старостата Польської держави.

Цей простір був мало заселений. Із сіл, які існували ще перед війною 1648 року, можна назвати Красне, Черевки, Турівку, що позначені на карті Боплана 1640 року. Більшість сіл, в тому числі й Згурівка, вже у середині XVII ст. були досить великими поселеннями, що мали свою церкву і звалися селом, на відміну від хуторів і слобід.

Другий період масового заселення території краю припадає на XVII ст., особливо на його першу половину, коли з'явилися села Мала Березанка, Супоївка, Стара Оржиця, Пасківщина, Нова Оржиця Середовка, Сотниківка, Засупоївка, Лизогубова Слобода, Попівка (тепер Жовтневе).

І лише с. Аркадіївка виникло у першій половині XIX століття.

(- Матеріал про історію нашого краю підготував методист РМК В.М.Потапчук)*

Згурівський район повністю розташовується на Придніпровській низовині. Поверхня району- плоска рівнина, розрізана чотирма майже паралельними долинами річок Недра, Супій, Оржиця, Перевід. На території району немає значних перепадів висот. Найвища точка має абсолютну висоту 145 метрів, а найнижча висота- 117 метрів. Лише у деяких місцях одноманітність рельєфу порушується курганами- слідами людської діяльності (у нашій місцевості їх 185).

Згурівський район бідний на корисні копалини. Промислове значення сьогодні мають лише кілька родовищ. Використовуються для виробництва цегли суглинки Войківських і Малосупоївського родовищ. Найбільшим є Войківське- II із запасами за категоріями А+В+С₁ 928 тисяч кубічних метрів і продуктивним горизонтом потужністю до 8,3 метра. Малосупоївське родовище має запаси 478 тисяч кубічних метрів (продуктивний горизонт потужністю до 9,3 метра). Видобуток на ньому досягає 10 тисяч кубічних метрів. Найбільш освоєним є родовище Войківське- I. Запаси його 74 тисяч кубічних метрів, кар'єр має проектну потужність до 16 тисяч кубічних метрів. Перспективним для освоєння є родовище суглинків біля с. Безуглівка.

Майже у кожному населеному пункті є достатні для потреб будівництва запаси пісків та глин, суглинків.

Значні запаси торфу у заболочених річкових долинах сьогодні не використовуються. Розвідані родовища торфу: Супоївське (поблизу Згурівки), запаси якого становлять 17479 тисяч тонн; два на річці Перевід- поблизу Пасківщини із запасами 12631 тисячі тонн та поблизу Середівки (99 тисяч тонн).

Населення району зменшується за рахунок як природного, так і механічного руху населення. Так, за останні роки (1998-1999) природний приріст населення становив від'ємну величину –8 чоловік на 1000 жителів. Станом на 1.1.1999 року загальна кількість жителів району складала 25359 чоловік, у тому числі міських жителів 7600 (що становить 30,0%).

Національний склад населення досить однорідний. Українці становлять 95,8% усіх жителів (у всіх населених пунктах цей показник майже однаковий: від максимального 97,8% у Войковому до 92,7% у Малій Березанці). У районі проживають понад 700 росіян (2,9% всіх жителів), біля 200 білорусів (0,8%). Із представників інших національностей переважають переселенці із кавказького регіону- із Нагірного Карабаху, Вірменії, Азербайджану.

Згурівський район- один із наймолодших у нашій державі. Він був утворений після Чорнобильської катастрофи Указом Президії Верховної Ради України "Про утворення Згурівського району у Київській області" від 25 вересня 1986 року. За роки свого чотирнадцятирічного життя район відмітив трьохсотріччя Згурівки у 1990 році та десятиріччя району.

Згурівський район- сільськогосподарський, в якому промисловість розвинена недостатньо і орієнтується переважно на переробку власної сільськогосподарської сировини та обмежених мінеральних ресурсів. У структурі промисловості переважає харчова; швейна і промисловість будівельних матеріалів представлені по одному підприємству. Найбільше підприємство району- акціонерне товариство "Згурівський цукровий завод". Його потужності дозволяють 350 працівникам переробляти до 150 тисяч тонн цукрових буряків і виробляти до 20 тисяч тонн цукру за сезон. У зв'язку із значним зменшенням сировинної бази за останні роки завод виробляв по 8- 12 тисяч тонн цукру. Сезон цукроваріння скоротився до 1,5- 2,5 місяців. Якісні показники роботи заводу досить високі. За показником виходу цукру він один з кращих в області, хоч техніка фізично і морально застаріла. Та й сам завод скоро відмічатиме 90 років із дня заснування (перший сезон цукроваріння він почав 1913 року).

Одним із прогресуючих підприємств району є Згурівське акціонерне товариство "Надія". За останні роки воно постійно нарощує обсяги виробництва молочної продукції, розширює її асортимент. Введено у дію лінії по виробництву високоякісного вершкового масла, йогурту. У планах- установка лінії по випуску глазурованих сирків. А така продукція, як казеїн, експортується у кілька країн. У зв'язку із зменшенням поголів'я великої рогатої худоби у колективних господарствах, підприємство налагодило прийом молока від населення у всіх населених пунктах району.

Районний хлібохарчокомбінат на старих виробничих площах забезпечує населення району хлібобулочними виробами. Невдовзі буде здано в експлуатацію нове приміщення хлібозаводу, що дозволить збільшити потужності підприємства до 800 тонн виробів.

Стабільно працює колектив невеликого швейного підприємства "Орхідея" у Згурівці, продукція якого відомо далеко за межами нашої області.

Працює соковиноробний завод "Олвін" по переробці сировини із власних садів і ягідників у селі Нова Олександрівка. У його цехах розливають також вина із сировини кримських виноградників.

У Войковому на цегельному заводі використовується власна сировина- суглинки, запаси яких дозволяють експлуатувати родовище 60 років при проектній потужності 16 тисяч кубічних метрів видобутку суглинків і виробляти до 6,2 мільйонів штук цегли на рік. За останні роки завод призупинив виробництво у зв'язку із низькою якістю цегли та конкуренцією з боку новіших і крупніших підприємств.

Сільськогосподарська спеціалізація району типова для лісостепової зони України. У рослинництві головними культурами залишаються зернові (до 47% всіх сільськогосподарських угідь засіяно зерновими, у тому числі 25%- озимими). Кормові культури займають у структурі посівів 40%. Посіви цукрового буряка, як і по всій Україні, поступово скорочуються і становлять менше 8%. Досить значними (враховуючи близькість Києва) є площі садів і ягідників. За останні роки зменшуються площі під овочевими культурами, зростають посіви соняшнику, гречки. Валове виробництво сільськогосподарських культур за роками досить сильно відрізняється і в середньому становить: зернові культури- 80- 85 тисяч тонн, цукрові буряки- 100 тисяч тонн, овочі- 5- 10 тисяч тонн.

Тваринництво району зазнало досить значного спаду. Скоротилося поголів'я великої рогатої худоби, овець, свиней. Як наслідок, виробництво продукції тваринництва скорочується, продуктивність тваринництва знижується. В окремих господарствах молочно- товарні ферми закриті.

У зв'язку із реорганізацією колективних сільськогосподарських підприємств у приватні, зростає кількість господарств нового типу. Значні площі обробляють фермери, орендарі.

Враховуючи незначний промисловий потенціал району та зменшення зайнятості у сільському господарстві у зв'язку із приватизацією землі та реорганізацією колективних господарств, у районі досить високий показник безробіття. У всіх галузях господарства працює 8969 чоловік, а безробітних- 1122 (11,1% всього працездатного населення).

Мережа закладів освіти району забезпечує доступність загальної освіти. Із 41 населеного пункту району у 20 є державні навчальні заклади- 21 загальноосвітня школа I- III ступенів (з них 11- загальноосвітні школи I- III ступенів, 7- школи I- II ступенів і 3 школи I ступеня), допоміжна школа- інтернат та професійно- технічне училище. Шість нових шкіл споруджено після 1986 року. У школах 350 педагогів навчають 3100 учнів. В училищі навчається близько 500 студентів, яких навчають 50 викладачів. Згурівська загальноосвітня спеціалізована школа- інтернат для розумово відсталих дітей та дітей, які залишились без піклування батьків виховує 150 обездолених дітей із багатьох районів області. Директор школи М.І. Могильний носить високе звання "Заслужений учитель України".

Система закладів охорони здоров'я включає: центральну районну лікарню, 2 дільничі районні лікарні у Войковому і Турівці, 3 лікарські амбулаторії у Аркадіївці, Жовтневому і Новій Олександрівці та 25 фельдшерсько- акушерських пунктів. Це дає можливість забезпечити стаціонарним лікуванням одночасно 160 чоловік. У системі працюють понад 350 чоловік медичного і технічного персоналу.

Згурівська дитячо- юнацька спортивна школа із відділеннями у селах району дала немало спортсменів- переможців та призерів республіканських та обласних змагань з легкої атлетики, футболу, лижних гонок. Незмінним керівником школи із дня її заснування є Г.А.Тимченко. Всі викладачі і тренери- вихованці цієї ж школи.

В Аркадіївській загальноосвітній школі I- III ступенів створено єдиний у районі музей народного мистецтва завдяки ентузіазму педагогічного колективу та його незмінного керівника

Т.Ф.Скринник. Музей, в експозиції якого широко представлені вироби декоративно-прикладного мистецтва, історичні та архівні матеріали, відомий далеко за межами району.

У Згурівці працюють філії та відділення банків "Україна" та Ощадбанку, територіально-розрахунковий центр Яготинської філії банку "Аваль".

На території району в 9 населених пунктах зареєстровано 11 громад різних конфесій. Більшість із них становлять парафіїни (460 чоловік) Української православної церкви- 7 громад. Церкви діють у Згурівці, Жуківці, Жовтневому, Войковому, Усівці, Аркадіївці, Старій Оржиці. Українська православна церква Київського патріархату представлена двома громадами (110 парафіян) у Згурівці і Малій Березанці. Крім цих конфесій у районі діють євангелісти-баптисти (2 громади у Згурівці і с. Леніне, 60 парафіян).

Згурівський парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва заснований у другій половині XIX століття є одним із найбільш відомих пам'яток природи області. Із акліматизованих тут у повоєнний час рослин слід відмітити гледичію, катальпу, бархат амурський. Відомі у парку також липова алея, знаменитий чотирьохсотрічний дуб, сосна-тризуб. Сьогодні парк вимагає реконструкції.

Згурівський район дав Україні багатьох відомих і славетних людей. Одне із самих древніх сіл району Турівка відоме іменами ідеолога українського націоналізму Миколи Міхновського, українського історика Миколи Маркевича, поета Мусія Кононенка. Микола Міхновський стояв біля витоків українського організованого політичного руху, створення політичних організацій і партій. Можна погоджуватись чи не погоджуватись із думками і поглядами Миколи Міхновського, але треба визнати його щирий український патріотизм, прагнення об'єднати всі верстви Українського народу, розбудити його національну свідомість. Микола Маркевич у 1843 році видав свою п'ятитомну "Історію Малоросії", що в умовах царського режиму було пов'язане з подвигом і патріотизмом. Мусій Кононенко найбільше відомий як поет. У світ вийшло 5 поетичних збірок "Хвилі". Також писав прозові твори: оповідання, повісті, романи (повісті "Два товариші", "На волі", "Наталка", роман "Свобода").

Багато відомих літераторів дала Згурівщина: Василь Большак, Григорій Кривда, Іван Кириї, Михайло Медунця